

Univerzita Palackého v Olomouci

Filozofická fakulta

Katedra politologie a evropských studií

Karolína Žebráková

Přítomnost propagandy ve vysílání Rádia Svobodná Evropa

BAKALÁŘSKÁ DIPLOMOVÁ PRÁCE

Vedoucí práce: doc. Mgr. Pavel Šaradín Ph.D.

Olomouc 2016

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala samostatně na základě uvedených pramenů a literatury.

V Olomouci 26. dubna 2016

.....

Obsah

Úvod.....	4
1. Propaganda	7
1.1 Dělení propagandy	9
2. Rádio Svobodná Evropa.....	15
2.1 Cesta k rozhlasové stanici a nejen to	15
2.2 Od New Yorku k Mnichovu	16
2.3 Balony přináší naději!	20
2.4 Reakce režimu	22
2.5 Dnešní situace	23
3. Měnová reforma	25
3.1 Situace před uskutečněním měnové reformy.....	25
3.2 Příchod měnové reformy.....	27
4. Analýza komunikačního procesu (společné rysy komunikátů)	30
4.1 K měnové reformě v Československu	32
4.2 Komentář k událostem dne	33
4.3 Voláme KSČ.....	34
4.4 Národohospodářský pořad	36
4.5 Rub a líc	37
Závěr	40
Literatura	43
Abstrakt.....	46
Přílohy	47

Úvod

Píše se rok 1953 a svět je bipolárně rozdělen na východní a západní blok. Západ se ubírá cestou demokratických hodnot a smýšlení, ctí svobodu slova a participaci. Východ se vydává směrem k budování impéria vystavěného na myšlenkách komunismu, tedy rovnosti všech a společném vlastnictví. Mezi těmito celky probíhala tzv. studená válka, která nebyla konfliktem v pravém slova smyslu, neválčily proti sobě žádné armády, nebyly potřeba ani zbraně. Tato válka je často označována jako ideologický konflikt. Základními zbraněmi se tak stávají slova, myšlenky, ale také diplomatické schopnosti. Právě slova jsou základním pilířem, neboť prostřednictvím slov, rétoriky a propagandy lze ovlivnit myšlení a také chování jedince.

Právě propaganda je předmětem této bakalářské práce. Je to pojem interdisciplinární, jehož výzkum zasahuje do historie, politologie, sociologie, lingvistiky, psychologie a mnohých dalších. Její studium bylo rozvíjeno především ve 20. století. Nejčastěji bývá propaganda spojována s nedemokratickými režimy. V níže předkládané práci je pak spojena s režimem komunistickým. V službách tohoto režimu je propaganda nedílnou součástí politiky, společně tak vytváří jeden celek. Na propagandu je nahlíženo ve skrze negativně, což je zapříčiněno jejím častým spojováním s nedemokratickými režimy. Ovšem propaganda je využívána i demokratickými státy. Právě studená válka a konflikt mezi dvěma mocnostmi (Sovětským svazem a Spojenými státy americkými) je toho příkladem. Tato práce se pokusí zodpovědět, zda je možné ve vysílání Rádia Svobodná Evropa najít propagandistické prvky a zda se v případě demokraticky smýšlející instituce dá hovořit o stejné propagandě, jako v případě nedemokraticky smýšlejících zemí. Propaganda neměla vždy pejorativní význam, nesloužila pouze nedemokratickým režimům, naopak cílem této práce bude ukázat, že propaganda může mít mnoho podob a zastávat velmi různorodé myšlenky.

Celá práce je rozdělena do čtyř kapitol. První z nich je věnována problematice propagandy. Práce reflektuje počátky vzniku samotného pojmu a také proměny chápání propagandy v čase. Velká část je věnována analýze propagandy a jejímu rozdělení, což je zásadní pro zodpovězení výzkumné otázky, zda je možné zařadit propagandu vysílanou Rádiem Svobodná Evropa do teoretického rámce autorů Garth S. Jowett a Victoria O'Donnell *Propaganda and Persuasion* (2012), kteří rozlišují propagandu v závislosti na otevřenosti

zdroje a míře pravdivosti poskytovaných informací a zda je možné najít v prepisech vysílání propagandistické rysy, které jsou vymezeny na základě škály poskytované výše zmíněnými autory. Pro účely této práce budou brány v potaz rysy zohledňující ideologii a záměr kampaně propagandy, cílové publikum, využití technik médií a speciálních technik pro maximalizaci účinku a kontrapropagandu. Krom knihy výše zmíněných autorů je důležité zmínit další velmi přínosný text z roku 2006 Jacquese Ellula „The Characteristics of Propaganda“, který na propagandu nahlíží skrze sociologii a psychologii.

Druhá kapitola přináší základní informace o Rádiu Svobodná Evropa. První část je věnována samotnému vzniku Rádia, situaci, která předcházela jeho zrodu, dále jeho budování a osobnostem, které byly jeho součástí v New Yorku. Další podkapitola se věnuje cestě k nové rozhlasové stanici v Mnichově. Největší zřetel je dán na československou redakci Rádia Svobodná Evropa, protože událostí, která bude v práci dále analyzována, je měnová reforma z roku 1953 v Československu. Právě z tohoto důvodu je pozornost věnována československému vysílání. Dále jsou zde uvedeny zásady vysílání, jedná se o profesionální kodex, podle kterého musí postupovat každý zaměstnanec. Přesně stanovuje, jak má vysílání vypadat, co je žádoucí a co je naopak nepřipustné. Jsou definované základní krátkodobé a dlouhodobé cíle, které si Rádio Svobodná Evropa vytyčilo především vůči Československu. Tato kapitola také přináší pohled na reakci režimu, který si snažil udržet svůj monopol na sdělovací prostředky, a tak hledal způsoby, jak vysílání Svobodné Evropy zamezit. Pokud se jednalo o technické prostředky boje, šlo především o rušičky. Dalším způsobem, jak režim bojoval proti vysílání, byla jednoznačně propaganda a cenzura. Tato kapitola ovšem není zaměřená pouze historicky, ač je toto zaměření nejmarkantnější, reflektuje také dnešní situaci na Rádiu Svobodná Evropa. Po roce 1989 však ukončilo vysílání do většiny tradičních zemí, svou působnost však neukončilo, i nadále se snaží přinášet demokratické hodnoty a instituce do zemí, které nejsou zcela demokratické. Pro zpracování této kapitoly byly nejzásadnější knihy Karla Sedláčka z roku 1993 *Volá Svobodná Evropa. Radio Free Europe. Radio Liberty*, která je první česky psanou knihou zabývající se Rádiem Svobodná Evropa. Dále kniha Juneka Marka a kolektivu autorů *Svobodně! Rádio Svobodná Evropa 1951–2011* (2011), která je souborem textů pojednávajících o základních faktech, vztahujících se k Rádiu Svobodná Evropa v průběhu 60 let jeho existence. Každá kapitola řeší odlišné otázky, jako například hudební vysílání, československou redakci, reakci komunistické moci a další.

Třetí kapitola slouží jako teoretický základ pro pozdější analýzu. Věnuje se měnové reformě, ovšem pouze v jejích základních obrysech. Účelem je přiblížení celé problematiky, nastínění situace, která předcházela měnové reformě, ať už se jednalo o neudržitelnou hospodářskou situaci, likvidaci drobných firem nebo blížící se státní bankrot. Zmíněné jsou také klíčové osobnosti, podílející se na přípravách a samotném provedení měnové reformy. Za všechny lze jmenovat Viliama Širokého, který byl v době vyhlášení měnové reformy předsedou vlády, jeho projev týkající se nové měnové reformy byl odvysílán Československým rozhlasem. Tímto způsobem byla lidu měnová reforma představena. Základní publikací pro tuto kapitolu byla kniha autorů Zdeňka Jiráska a Jaroslava Šůly z roku 1992 *Velká peněžní loupež v Československu 1953 aneb 50:1*, která podává souhrnným způsobem základní přehled o době před měnovou reformou a především poměrně vyčerpávajícím způsobem popisuje průběh celé reformy.

Poslední část této práce je věnovaná analýze komunikačního procesu. Analyzovat budu celkem pět vybraných textů z období přelomu května a června 1953 v Československu. Všechny vybrané texty se vztahují k měnové reformě a byly odvysílány na Rádiu Svobodná Evropa ve dnech 31. 5.–3. 6. 1953. Propaganda používá mnoho jazykových prostředků k formulování základních myšlenek a sdělení. Jedním ze základních prostředků, které budu sledovat je personifikace, čili zosobnění, pod kterým si v tomto případě lze představit výraznou osobnost podílející se na určité věci, v našem případě na měnové reformě. Dalším prostředkem, který budu sledovat je synonymie, respektive synonymická slovní spojení, která se vztahují k měnové reformě. Na tomto základě poté budu interpretovat vnímání měnové reformy ze strany Rádía Svobodná Evropa a jejich hlasatelů. Analýzu budu zakládat na publikaci *Analýza komunikačního procesu a textu* z roku 2013 od autorů Jana Kořenského, Jany Hoffmannové a Olgy Müllerové, která nám umožní lepší poznání řečové činnosti a také poskytne základní aparát pro vlastní analýzu. Na celou problematiku je nahlíženo spíše z obsahově-pragmatického hlediska, lexikálně-sémantické hledisko je bráno v potaz při určování synonymických vazeb, na jejichž základě bude možné interpretovat vnímání měnové reformy ze strany Svobodné Evropy.

1. Propaganda

Pojem propaganda pochází z latiny. Původ je odvozen od slova *propare*, což znamená rozmnožovat, rozsazovat, popřípadě rozšiřovat (chápáno jako metaforický význam) (Prokopová 2009: 17). Zásadním mezníkem se pro termín propaganda stal rok 1622. Tehdejší papež Řehoř XV. zakládá církevní instituci *Sacra congregatio de propaganda fide*. Záměrem této organizace byla propagace katolické církve prostřednictvím misijní činnosti. Dalším cílem bylo upevňování postavení církve v Evropě a také potlačování protestantismu (Prokopová 2009: 19).

Problematikou pojmu propaganda se ve 20. století zabývalo mnoho oborů sociálních věd, jako například historie, politologie, psychologie nebo mediální a komunikační studia. Odlišné vnímání propagandy je závislé také na době, v níž je definována. Například ve 20. letech 20. století byla propaganda definována jako „výkonná složka neviditelné vlády“ (Bernays 1928: 20). V letech 30. na ní bylo nahlíženo jako na „speciální termín, který odkazuje na úmyslné šířené závěry, které pocházejí ze skrytých zdrojů zainteresovaných jedinců a skupin.“ (Albig 1939: 287) Lindley Fraser v 50. letech definuje propagandu jako „aktivitu nebo umění přimět ostatní, aby se chovali tak, jak by se nechovali bez její absence.“ (Fraser 1957: 1) V poslední dekádě 20. století je propaganda popsána jako „úmyslný pokus přesvědčit lidi, aby mysleli a chovali se požadovaným způsobem.“ (Taylor 1995: 6)

Nahlížení a chápání propagandy se proměňovalo v průběhu 20. století různým způsobem. I dnes lze pod pojmem propaganda chápat různé věci. Velmi detailně propagandu definují autoři Gareth S. Jowett a Victoria O'Donnell ve své publikaci *Propaganda and Persuasion* (2012) „Propaganda je vědomý, systematický pokus formovat vnímání, manipulovat poznání a nasměrovat chování k dosažení odezvy, která podporuje požadovaný záměr propagandisty.“ (Jowett, O'Donnell 2012: 7) Kvůli možnosti desinterpretace předkládají podrobnou analýzu obsahu jednotlivých slov v definici, což přináší lepší pochopení. Slovo *vědomý* v sobě skrývá významy úmyslný, záměrný nebo promyšlený, což jednoznačně referuje k činnosti, která zahrnuje pečlivé zvážení všech možností. *Systematický* znamená přesný a metodický, prováděný s organizovanou pravidelností. *Vnímání* lze ovlivňovat prostřednictvím jazyka a obrazů (to je také důvod, proč jsou používány slogany, plakáty a symboly jako účinné propagandistické nástroje). Poznání může být *manipulovatelné*. Jedním ze způsobů, jak je poznání možné ovlivnit, je naše víra, na

jejíž základě se domníváme, že naše smysly nám zprostředkovávají pravdivé poznání. Vnímání formuje naše přesvědčení a postoje. *Nasměrování chování* je záměrem celé propagandy. Pro přiblížení k *požadované reakci* potřebuje propagandista co nejpodrobnější informace o příjemcích. Poslední slova definice propagandy „(...) reakce, která podporuje *požadovaný záměr propagandisty*“ jsou podle autorů Jowett a O’Donnell klíčem k samotné podstatě propagandy. Propagandista je vždy tím, kdo z propagandy těží. Sobecké motivy však nemusí být nutně špatné. Při jejich posouzení je nutné vzít v potaz charakter ideologie, která je propagována (Jowett, O’Donnell 2012: 7–14).

Pro analyzování propagandy přichází autoři Jowett a O’Donnell s 10 bodovou škálou, která zohledňuje všechny podstatné rysy propagandy. Propagandu lze sledovat z hlediska:

1. Ideologie a záměru kampaně propagandy
2. Kontextu, ve kterém je propaganda uskutečňována
3. Totožnosti propagandisty
4. Struktury organizace propagandy
5. Cílového publika
6. Využití technik médií
7. Speciálních technik maximalizujících účinek
8. Reakce publika na různé techniky
9. Kontrapropagandy (pokud je přítomna)
10. Účinků a vyhodnocování (Jowett, O’Donnell: 290).

S pojmem propaganda bývají často spojené negativní konotace, toto vnímání se pojí především s nacistickým potažmo komunistickým režimem. Z této zkušenosti pak plyne určitá rezervovanost při používání tohoto pojmu ve spojení s režimy demokratického zřízení. Dle autorů Beth Bennett a Sean O’Rourke se pojem propaganda „začal používat jako pejorativní označení pro obvinění opozičního politického směru, obzvláště ve 20. století (...) Političtí aktivisté používají tento pojem, aby shodili argumenty opozice, národní státy označují jako propagandu každý kritický projev vůči jejich zahraniční politice.“ (Bennett, O’Rourke 2006: 54) V dnešní době však nelze říci, že je propaganda v zásadě špatná, nemusí sloužit pouze k negativním účelům a také nemusí být nutně spojená s totalitními nebo nedemokratickými režimy. Propaganda nás obklopuje a ovlivňuje, lze říci, že propagandista chce určitým způsobem, tedy pomocí propagandistických technik, kterými mohou být

například slogany, symboly a další, předat určitý pohled na věc nebo názor příjemcům a tím je ovlivnit.

1.1 Dělení propagandy

Autoři Jowett a O'Donnell používají pro dělení propagandy klasickou teorii založenou na otevřenosti zdroje a přesnosti informací. Na tomto základě dělí propagandu na bílou, šedou a černou. Mimo toto tradiční dělení vymezují autoři také subpropagandu. Toto rozlišení propagandy lze najít také u Jacquese Ellula (2006). Rozdělení propagandy je pro tuto práci důležité, neboť na jeho základě těchto teoretických znalostí se pokusíme zodpovědět jednu z výzkumných otázek, tedy zda lze vybrané texty na základě jejich obsahu zařadit k jednomu z typů propagandy.

Bílá propaganda

Zdroj informací je otevřeně uveden. Přesnost informací je poměrně vysoká. V případě bílé propagandy známe totožnost, cíl i politickou zaujatost propagandisty, což znamená, že k ní můžeme přistupovat příslušně informováni a zaujímat tak příslušné stanovisko k problematice. Takto definována propaganda je akceptovaná legální činnost. Většinou ji můžeme nalézt v prostředí mezinárodních zákonů a pravidel, jako příklad lze uvést mezinárodní sportovní soutěže nebo národní slavnosti (Jowett, O'Donnell 2012: 17).

Šedá propaganda

Bývá často uváděna jako mezistupeň bílé a černé propagandy. Zdroj může, ale také nemusí být zveřejněn. Přesnost informací bývá nejistá. Příklad šedé propagandy může být rozhlasová stanice Rádio Svobodná Evropa, respektive otázka jejího financování. Reálně byla Svobodná Evropa financována a de facto i řízena Central Intelligence Agency (CIA), americká tajná služba však rázně odmítala jakékoliv spojení s touto rozhlasovou stanicí (Jowett, O'Donnell 2012: 20).

Černá propaganda

Zdroj informací je tajný nebo se skrývá za falešnou identitou. Šíří lži, výmysly a pomluvy. Kladný nebo záporný výsledek tohoto typu propagandy závisí na míře

důvěryhodnosti zdroje a obsahu zprávy ve vztahu k příjemci a jeho ochotě to přijmout (Jowett, O'Donnell 2012: 18–20). Černá propaganda bývá také označována jako propagandistická dezinformace, což znamená „*nepravdivé, neúplné nebo zavádějící informace, které jsou předávány cíleně jedinci, skupině nebo zemi původu.*“ (Schulz, Godson 1984: 41) Mezi prostředky, které využívá propagandistická dezinformace, patří například padělky vládních dokumentů, podsouvání falešných zpráv v tisku, které mají za úkol oslabit protivníky. Tyto informace jsou pak vydávány za skutečné a z důvěryhodných zdrojů (Jowett, O'Donnell 2012: 24). Mezi techniky dezinformační propagandy lze zařadit:

1. „*Zveličení (zlehčení) jevu,*
2. *změnu povahy nebo okolnosti jevu (čas, místo),*
3. *úplnou záměnu stavu za jiný.*“ (Prokopová 2009: 71–72)

Dezinformační propaganda musí pro svůj úspěch splňovat následující podmínky:

1. „*Dezinformace musí vycházet z pravdivých pramenů,*
2. *musí být přizpůsobena kulturnímu kontextu protivníka,*
3. *musí se mu dostat více kanály.*“ (Prokopová 2009: 72)

Hlavní typy dezinformační činnosti:

1. „*Falšování, tedy vytváření zcela nepravdivých informací v případě, že si je protivník neměl šanci ověřit.*
2. *Metoda obehávání, tj. částečně nepravdivé informování, které mělo snažení protivníka zavést na jiný cíl.*
3. *Dezinformace opaku, tzn. zcela pravdivá informace byla protivníkovi nabídnuta s očekáváním, že ji bude považovat za nepravdivou.*“ (Tamtéž)

Subpropaganda

Má za úkol vytvoření příznivého prostředí pro samotnou propagandu, která bude následovat. Obvykle má podobu finanční pomoci, rozhlasového zpravodajství, knih, časopisů, kulturních programů, filmů, seminářů, jazykových kurzů nebo osobních kontaktů (Jowett, O'Donnell 2012: 27). Podle Ellula je cílem subpropagandy „*příprava člověka na konkrétní akci, učinění ho vnímavým k určitému vlivu, připravení ho na dobu, kdy se bude účinně, bez odkladu a váhání účastnit akce. Viděno z tohoto úhlu pohledu nemá subpropaganda přesný ideologický cíl; nemá nic společného s míněním, myšlenkou, doktrínou. Jedná prostřednictvím manipulace, přeměnou charakteru, vytvořením pocitů a*

stereotypů užitečných ve správnou dobu.“ (Ellul 2006: 17) Propaganda se dá kromě tohoto tradičního štěpení rozdělit také jiným způsobem na horizontální a vertikální propagandu.

Horizontální propaganda

Je jevem současným. Realizována je uvnitř skupiny, kde si jsou všichni členové rovni, není zde postava vůdce. Tato propaganda je uznávána ze strany jedince, který si ji zároveň uvědomuje. V konečném důsledku je však nedobrovolná. Skupina jedince formuje, přesvědčení, ke kterému díky jasnému a logickému uvažování dospěje, pochází z informací, které jsou zfalšované skupinou (Prokopová 2009: 76). Tento typ propagandy vyžaduje organizaci lidí, zapojených do homogenní skupiny. Je žádoucí odstranění třecích ploch a konfliktů, které by odváděly pozornost.

Vertikální propaganda

Tato propaganda je vytvořena shora vůdčí osobností-autoritou. Ke své činnosti používá hromadné sdělovací prostředky, pomocí kterých usiluje o obklopení a uchopení davu. Komunikace není vedena mezi jedinci uvnitř masy, ale vždy mezi propagandistou a jedinci uvnitř masy. Důležitou roli hraje pasivní postoj těchto jedinců, který je zásadní pro manipulaci s nimi (Ellul 2006: 39).

Je důležité, aby propaganda navazovala na základní proudy ve společnosti a také na myšlenky a představy jedince. Je nutné, aby znala společenské představy, mýty a ideologie (Ellul 2006: 21). Je také žádoucí, aby propaganda reagovala na dobové dění a atmosféru. *„Propagandista může usilovat o to, aby prosadil přijetí určitého postoje, přesvědčení či vzoru chování, které odpovídá jeho záměrům.“* (Prokopová 2009: 80) Propagandista však neusiluje o změnu či úpravu myšlenek a názorů jedince. Jeho záměrem je ovlivnění a následné usměrnění jednání. Uvěření určitým názorům v konečné fázi neovlivňuje jedincovo chování, to totiž jen zřídka vychází z myšlenkového základu. Právě chování a jednání tak představují zájem moderní propagandy (Ellul 2006: 16).

Propaganda jistě náleží do oblasti komunikace, jejíž převratný vývoj nastal na konci 19. století. Jedním z důvodů bylo začínající zvyšování gramotnosti. Společnost postupně přechází z rurální k industriální. V některých místech se postupně rozvíjí systém demokracie a také nová síť veřejných sdělovacích prostředků. Všechny výše zmíněné události měly vliv na formu, charakter a v neposlední řadě také účinnost propagandy. Pro pochopení podstaty

propagandistické činnosti je důležité zohlednění historického kontextu a také společenských přeměn. Na jedné straně měl vývoj společnosti vliv na charakter a formu propagandy, na straně druhé měla i propaganda svůj dopad na rozvíjení společnosti (Prokopová 2009: 54).

Právě vznik masmédií usnadnil rozšiřování propagandistických praktik. Ty jsou všestranné a dokáží zasáhnout jak jedince uprostřed davu, tak dav samotný. Pokud je propaganda zacílená na jedince, je důležité, aby v něm vzbudila jakýsi pocit pospolitosti s danou masou lidí. Jestliže je namířena k davu jako k celku, musí být schopna oslovit každého jedince uvnitř masy, ten musí mít pocit, že je propaganda osobní (Ellul 2006: 4).

K tomu, aby byla propaganda totálního charakteru je zapotřebí využít všechna dostupná média. Takováto propaganda se snaží získat všechny lidi, pohltnout celého člověka, nepřipouští jakoukoli diskusi či nesouhlas, což by popíralo samotnou podstatu propagandy (Prokopová 2009: 56). Totální propaganda musí mít dlouhého trvání a zároveň nesmí být přerušena. Jejím úkolem je vyplnění podstatných momentů v každodenním životě člověka, nemůže mu přenechat žádný prostor pro vlastní myšlenky a úvahy (Ellul 2006: 12).

Pro demokratickou společnost jsou propagandistické prostředky a přesvědčovací metody potřebnější než pro totalitní státy. Je zde koncept participace všech obyvatel, což vyžaduje zisk většiny pro realizaci určitých myšlenek a programů. Přesvědčování jedinců je tak nedílnou součástí dění v demokratických státech. V zemích pod totalitní nadvládou je běžné, že si poslušnost obyvatel vynutí silou, to je v demokratickém systému nemyslitelné a tak je velmi důležité, aby byly vhodně použity přesvědčovací a propagandistické prostředky k ovlivnění postoje. Jak již bylo zmíněno výše, propaganda není nutně špatná a nepojí se pouze s nedemokratickými režimy. Může sloužit stejně dobře demokracii jako totalitním státům.

Všechnu persvazivní komunikaci ale nelze souhrnně nazývat pojmem propaganda. *„V případě persvaze a propagandy je základním rozlišovacím znakem záměr, který je u persvaze vzájemný a oboustranný prospěch jak přesvědčujícího tak přesvědčovaného. Jde o dialog a dobrovolnou spolupráci. V případě propagandy je záměrem prospěch propagandisty, což nevylučuje, ale ani nezaručuje prospěch adresáta, který je jen pasivním účastníkem bez ponechání prostoru pro vlastní svobodné rozhodnutí.“* (Prokopová 2009: 68) Je zapotřebí vyčlenit z termínu propaganda také například rétoriku. Klíč k rozlišení hledali už starověcí řečníci zejména v morální rovině, v osobnosti řečníka, který měl být jakousi zárukou pro komunikaci (Prokopová 2009: 59–60). Rétorika a propaganda však mají společné některé

techniky, formy či posluchače. Autoři Bennett a O'Rourke navrhli šesti bodovou škálu odlišností mezi rétorikou a propagandou, přičemž rozlišení je vztaženo vzhledem k demokratickému procesu (Bennett, O'Rourke 2006: 67):

Východiska	Rétorika	Propaganda
Ostatní (posluchači)	Účastník při ztvárnění rozhodnutí, osoba zasluhující stejný respekt	Cíl nebo příjemce, Nástroj propagandistovy vůle
Povaha volby	Dostatečně informovaná, platná	Omezená, z důvodu nedostatečné informovanosti
Žádoucí reakce	Přemýšlení, zdůvodněná reakce	Je obcházena přemýšlivá odezva
Přijatelné prostředky (použití důvodů, emocí a představitosti)	Morální a účinné apely, důvod je prvořadý, podpořený logikou a představitostí, kvůli působení na emoce	Nejúčinnější apely, emocionální apely vytvářeny důmyslně, pro vyvolání co nejrychlejší reakce
Určení eventuální „pravdy“	Utvářena společně v rámci otevřené debaty	Vymezená primárním cílem, propagandistou, často je nerelevantní a překroucená
Mluvčí (já)	Méně vlivný, spoluúčastní se procesu rozhodování, snaží se zapojit ostatní	Nadřazený, mnohem důležitější než ostatní

Tabulka 1 Rozdíly mezi rétorikou a propagandou

Propaganda je tedy na základě jejich kritérií autoritativní ve vztahu k adresátovi, kterého vnímá pouze jako prostředek k dosažení vlastních sobeckých cílů, proto jsou adresátovi vybírány informace a je mu odepřena svoboda volby. Propaganda záměrně vyhledává citlivá místa jedince pomocí emocionálních prostředků, neboť takovýto jedinec je pak snadněji manipulovatelný ze strany propagandisty. Propagandista má ve svých rukou soustředěnou veškerou moc, je v centru dění a rozhodování (Prokopová 2009: 64).

Rétorika je naproti tomu přímá, vstřícná a taktní vůči adresátovi. Bere ho jako účastníka diskuse, využívá kompromisní řešení a snaží se o dosažení shody na obou stranách. Řečník je v tomto případě na stejné úrovni jako ostatní členové debaty (Bennett, O'Rourke 2006: 67–69).

Propaganda zneužívá poznatků rétoriky k dosažení svých cílů, vzájemně však mohou být formálně podobné. Rétorika však „*usiluje o harmonii mravních principů s účelem a účinkem*“ (Prokopová 2009: 65). Výše popsané rozlišování ať už dle formy nebo mezi technikou persvaze, řečnictví a samotnou propagandou je důležité pro pozdější charakterizování vysílání Rádia Svobodná Evropa.

2. Rádio Svobodná Evropa

2.1 Cesta k rozhlasové stanici a nejen to

Po skončení druhé světové války se země střední a východní Evropy postupně dostaly pod nadvládu Moskvy (s výjimkou Jugoslávie) a byl tak vytvořen východní blok. Oproti němu se vyprofiloval západní blok. Nebylo zcela jasné, jakým způsobem se budou vztahy mezi těmito celky ubírat, z toho důvodu Spojené státy americké (USA), které byly rozhodující velmocí v rámci západního bloku, nastolují odmítavý postoj vůči potenciální komunistické expanzi. Tehdejší prezident USA Harry Truman přišel s politikou obrany demokracie, což byla jasně formulovaná strategie, vycházející z principů zadržování komunismu (Tomek 2011a: 17). USA deklarovaly tři cesty odporu vůči potenciální komunistické expanzi, která hrozila. Byly to cesty ekonomická, vojenská a ideologická. „*Odpor ekonomickou silou představoval Marshallův plán poválečné obnovy.*“ (Tomek 2015: 32) Tento plán se postupem času opravdu stal klíčem ke stabilitě a prosperitě v zemích západní Evropy. Vojenskou cestu představoval vznik Severoatlantické smlouvy, která předurčovala vůli bránit Západní Evropu vojensky. Tento pakt podepsalo 4. dubna 1949 ve Washingtonu 12 zemí (Belgie, Dánsko, Francie, Island, Itálie, Kanada, Lucembursko, Nizozemsko, Norsko, Portugalsko, Velká Británie a USA) (Tomek 2015: 32–33). Ideologická cesta byla složitější. Důležitou roli sehrálo vedení ministerstva zahraničních věcí, lidé jako George Kennan, Joseph C. Grew a Dean Acheson, kteří zastávali nekompromisně tvrdé postoje vůči Sovětskému svazu a jeho rozpínavým tendencím (Tomek 2011a: 18).

Vláda USA hledala způsoby, jak podpořit exulanty ze zemí pod komunistickým vlivem. Oficiální cesta by ale znamenala další globální konflikt jen několik let po skončení druhé světové války. Joseph C. Grew přišel s možností využití osobností exilu jako způsobu, jakým je možno do budoucna zabezpečit Západ. 1. 6. 1949 ohlásil svůj vznik Národní výbor pro svobodnou Evropu (National Committee for Free Europe/NCFE), jehož cílem bylo poskytování pomoci demokratickým vůdcům, kteří utekli do USA před komunistickým útlakem. NCFE měl celkem tři výbory, které byly zcela podřízené hlavnímu. Každý výbor měl na starosti jiné záležitosti, „*první měl za úkol najít využití intelektuálních schopností exulantů, (...) druhý výkonný výbor byl zaměřen na rozhlas a tisk a vznikl již asi v červnu 1949.*“ (Tomek 2011a: 19) Tento výbor zřídil sekci Rádio Svobodná Evropa (Radio Free Europe/RFE), díky

němuž měli lidé za železnou oponou možnost poslouchat zprávy od exilových představitelů. *„Cílem třetího výkonného výboru byla podpora budování porozumění mezi exilovými představiteli a americkou veřejností.“* (Tomek 2015: 41) Rozhlasové vlny však nebyly jediným nástrojem, kterým disponoval NCEF. Dalším aktivním projektem v první polovině 50. let byl výbor pro Tisk Svobodné Evropy (Free Europe Press). Tiskoviny měly být přenášeny přes železnou oponu balony (Tomek 2011a: 20).

Otázka financování představovala velmi těžko řešitelný problém. Po formální stránce byl totiž NCFE nevládní organizací. V roce 1949 vzniklo sdružení Crusade for Freedom (Tažení za svobodu), jehož účelem bylo oficiální získávání financí. V lednu 1950 toto tažení odstartovalo celonárodní kampaň za účelem zisku financí a propagace (Tomek 2015: 47). Na konci 60. let vyšla najevo dlouho utajovaná skutečnost, totiž, že podstatná část peněz pochází z federálního rozpočtu USA. Finance pocházely z rozpočtové kapitoly CIA. *„Nelze tím ovšem jednoduše říci, že by rozhlasová stanice představovala jakkoliv organickou součást aparátu CIA, nebo že by byla nějakým skrytým výzvědným projektem, zásobujícím CIA informacemi ze zemí za železnou oponou. Rozhlasové vysílání je ze své podstaty veřejnou činností.“* (Tomek 2011a: 21) RFE lze na samotném začátku jeho existence nazvat jako hlas exilu, který je demokratickým a vlasteneckým opakem domácích rozhlasových stanic ve východním bloku. Nejelementárnějším cílem Rádia Svobodná Evropa při jeho vzniku bylo odstranění totalitních komunistických režimů ve střední a východní Evropě, ovšem rozhlasové vysílání představovalo jen jeden z množství nástrojů, potřebných k dosažení osvobození (Tomek 2011a: 22).

2.2 Od New Yorku k Mnichovu

Samotný počátek vzniku Rádia Svobodná Evropa je potřeba hledat na americkém kontinentu. Svou činnost zahájilo 4. července 1950 z ikonického místa Spojených států a sice z Empire State Building (O'Sullivan 2011: 7). V tento den bylo zahájeno zkušební vysílání z krátkovlnné vysílačky, která byla umístěna na nákladním automobilu pohybujícím se blízko československých hranic (Puddington 2003: 14–15). Vysílání z Ameriky bylo vzhledem k vzdálenosti od Evropy nepraktické, byla žádoucí rychlá reakce na situaci v cílových zemích, a proto se stalo prioritou vytvoření nového vysílacího místa, které mělo být strategicky umístěné blízko hranic se zeměmi pod vlivem Sovětského svazu. Po sérii vyjednávání se podařilo prosadit novou rozhlasovou stanici v Mnichově, v bývalé americké zóně

(Sedláček 1993: 15). Mnichov byl vybrán kvůli své výhodné poloze, s tímto místem se ovšem pojí také negativní konotace ve smyslu vnímání tohoto místa ze stran Čechoslováků (Mnichovská dohoda). Československá redakce byla vůbec první samostatná stanice rozhlasu RFE. Československo bylo dle Archa Puddingtona vnímáno ze strany USA jako země s nejsilnější demokratickou tradicí a také nejtěsnějším napojením na Západ (Puddington 2003: 2). Vedoucí osobností v New Yorku byl Ferdinand Peroutka, který byl v očích Američanů viděn jako legendární postava v meziválečném období ČS a také blízký člověk T. G. Masaryka. Byl symbolem hrdiny, který se pyšní svým charakterem a demokratickým smýšlením, který se nedá zlomit nátlakem ani násilím totalitní moci (Prokopová 2009: 100). V čele mnichovské stanice stanul Pavel Tigrid, člověk nejzkušenější, jedná-li se o organizaci a vedení redakce (Sedláček 1993: 14). Pro země, kde vládl komunistický režim, bylo charakteristické potlačování svobod tisku, projevu, náboženství a také šíření myšlenek (Duhan 2011: 11).

„Volá hlas svobodného Československa, rozhlasová stanice Svobodná Evropa.“ Tato věta zazněla z éteru první vysílací den 1. května 1951. Vysílané pořady byly velmi různorodé, jejich úkolem bylo nejen informovat, ale také vzdělávat a především poskytovat naději. Pavel Tigrid řekl v jednom ze svých komentářů: *„Prvořadým úkolem naší rozhlasové stanice je posilovat vaši víru v konečné vítězství nad komunismem.“* (Sedláček 1993: 18)

Zpravodajství bylo od počátku základním prvkem vysílání RFE. Toto svými slovy dokládá Pavel Tigrid v rozhovoru s Karlem Sedláčkem: *„Nazývali jsme věci pravými jménem, informovali jsme pravdivě a hovořili o událostech, které komunistická propaganda zamlčovala. Zprávy jsme vysílali česky a slovensky, něco rusínsky. Kumšt spočíval v tom, připravovat vysílání pravdivé, ale propagandisticky účinné. Nešlo o to nadávat, ale naopak slušně, ale důsledně poukazovat na komunistickou zvlášť a lži. Naši zbraní nebyla silná slova, ale silné argumenty.“* (Sedláček 1993: 31) Na rozdíl od západních vysílacích stanic se vysílací schéma RFE značně lišilo. Dle Karla Sedláčka to bylo především v těchto bodech:

1. Převaha mluveného slova nad hudbou.
2. Reportáže, zábavné a naučné pořady byly daleko méně frekventované než politicky orientované vysílání.
3. Délka programů zpravidla nepřesahovala 10-15 minut.
4. Téměř všechny pořady byly vysílány několikrát denně (zpravidla dvakrát-čtyřikrát) (Sedláček 1993: 43).

V roce 1952 vysílalo Rádio Svobodná Evropa ve všední dny od 5:00 do 1:00 po půlnoci, což čítalo 20 hodin denně. V neděli vysílání začínalo v 8:00. V prvních minutách každé hodiny byl vysílán desetiminutový přehled zpráv z domova, ze svobodného světa, ale i z ostatních zemí za železnou oponou. Podrobné zprávy byly vysílány vždy v 12:00, 13:00, 19:00, 20:00 a 23:00 (Tomek 2011a: 31).

Mezi nejúspěšnější pořady, které se zabývaly situací v komunistickém Československu, patřil pořad Rub a líc, který radil jak poslouchat komunistický rozhlas a číst komunistické noviny. Snažil se ukázat nepravdivé body komunistické propagandy a poskytnout k nim pravdivý komentář (Sedláček 1993: 21, 31). Rub a líc byl vysílán pravidelně po 23. hodině a zpravidla reagoval na předchozí vysílání pražského rozhlasu. Dalším velmi úspěšným pořadem byly Vzkazy domovu, přičemž tento pořad patřil k nejoblíbenějším, protože zahrnoval pozdravy emigrantů adresované jejich příbuzným v Československu (Junek 2011: 88). Programy, které byly vysílány na vlnách RFE, byly různorodé a často se proměňovaly. Hlavní složkou vysílání byly zprávy, redaktoři měli k dispozici velké množství podkladů a zdrojů informací, ze kterých mohli čerpat. Pravidelně každý den dostávali monitoring komunistického tisku, televize a rozhlasu, což zajišťovalo přehled o aktuální situaci v ČS. Redaktoři samozřejmě také měli možnost zisku informací od exulantů, platila ovšem zásada ověřování informací, přičemž každá zpráva musela být před uveřejněním ověřena nejméně ze dvou nezávislých zdrojů (Junek 2011: 84).

Všichni zaměstnanci RFE museli dodržovat profesionální kodex RFE. Dochovala se podoba z 80. let:

- 1. „Zprávy musí být přesné, objektivní a obsažné. Názory a komentáře, ať už jsou z jakéhokoli zdroje, se musí jasně odlišovat od zpráv a zpravodajských analýz a je třeba je autorizovat.*
- 2. Materiál, který se má vysílat, je třeba důkladně posoudit. Nesmí se vysílat něco, co se zakládá na dohadech nebo nepředložených informacích.*
- 3. Vysílané programy musí vždy zachovávat klidný, umírněný tón. Musí sloužit jako vzor civilizované racionální argumentace a úcty k lidským právům. Je třeba dávat mimořádný pozor, abychom se ve vysílání nedotkli jednotlivých osob nebo skupin v souvislosti s jejich*

náboženstvím, národnostní příslušností, společensko-ekonomickým postavením nebo kulturou.

4. *Vysílání nesmí být závislé na žádné politické straně, na vládnoucím nebo opozičním seskupení či organizaci, na exilové nebo náboženské organizaci v cílové oblasti či mimo ní. Nesmí prosazovat nebo zastávat sektářské politické, hospodářské nebo náboženské názory.*
5. *Vysílání nesmí obsahovat žádný materiál, který by bylo možné interpretovat jako štvání nebo podněcování k násilnostem. Vysílání o nepokojích nebo jiných napjatých situacích musí být vyvážené a věcné.*
6. *Rozhlasová stanice Rádio Svobodná Evropa podporuje právo všech národů na sebeurčení tak, jak se uvádí v Závěrečném helsinském aktu Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě. Vysílání však nesmí zastávat či schvalovat separatistické tendence, ani podporovat iredentistické snahy.*
7. *I když je rozhlasová stanice Rádio Svobodná Evropa jednoznačně pro legitimní svobodu pohybu a cestování pro každého na základě mezinárodně uznávaných norem, vysílání nesmí podněcovat k útěku ani podporovat emigraci.*
8. *Pracovníci rozhlasové stanice Rádio Svobodná Evropa se musí úzkostlivě vyhýbat ve styku s jednotlivci a skupinami byť jen zdánlivému konfliktu zájmů. Nesmí být zaangażováni do stranických či komerčních zájmů v cílové oblasti ani mimo ni. Nesmí nijak zneužívat svoje postavení veřejných osob na prosazování osobních zájmů a prospěchu.“ (Junek 2011: 85)*

I přes skutečnost, že zaměstnanci RFE byli vázání kodexem, nelze popřít, že zejména politická část vysílání měla částečně propagandistický charakter (Junek 2011: 86). Politické vysílání mělo dosáhnout několika krátkodobých a dlouhodobých cílů prostřednictvím programů komentujících vývoj v ČS. Tyto cíle měly dopomoci ke zlepšení situace v Československu, v průběhu let se cíle měnily, ale z dlouhodobého pohledu mělo RFE:

1. *„Zlomit faktický monopol komunistického režimu na informace a zpravodajství;*
2. *oslabit sovětskou kontrolu nad Československem;*

3. *působit proti komunistické propagandě, podkopat komunistickou morálku a pevné přesvědčení o udržitelnosti komunistické doktríny charakterizované vírou v myšlenku, že ovládnutí světa komunismem je nevyhnutelné;*
4. *demonstrovat fakt, že základní politické, ekonomické, ideové a vojenské trendy ve světě favorizují Západ;*
5. *posílit vůli obyvatel Československa vzdorovat sovětské dominanci v jejich vlasti;*
6. *udržet trvalý zájem československých obyvatel o západní tradice a hodnoty;*
7. *podpořit víru Čechů a Slováků v myšlenku, že západní Evropa a USA věnují pozornost československému problému;*
8. *posílit úsilí Čechů a Slováků směřující k jejich zapojení do integrované Evropy, které bude mít úzké vazby na transatlantické partnery.“ (Junek 2011: 86–87)*

Prosazení těchto dlouhodobých cílů však nebylo reálné, nicméně RFE nelze odepřít významnou úlohu v pravidelném informování obyvatel Československa. Co se týče krátkodobých cílů, měly především napomoci ke zmírnění totalitních forem života nejen politického, ale také ekonomického a sociálního. Krátkodobé cíle byly realizovány zejména v období 50. a 60. let minulého století, patřily mezi ně například podpora svobodného vyjadřování, vědeckého bádání a umělecké činnosti, pomoc při rozptýlení moci Komunistické strany Československa směrem k jiným organizacím, podpora samostatnosti odborů, posilování role náboženství a mnohé další (Junek 2011: 87). Tyto cíle se zrcadlily v jednotlivých pořadech, především v programech komentujících nastalou situaci v Československu.

2.3 Balony přináší naději!

Během 50. let se na území Československa snášely tisíčovky balonů, které snášely miliony letáků. Dnes jsou tyto balonové akce téměř zapomenuty (Tomek 2011b: 155). Cílem těchto tiskovin bylo především doplnění rozhlasového vysílání a také narušení monopolu totalitního tisku. Když se v počátcích zvažovaly způsoby dopravy, přicházelo v úvahu několik cest. Prvním způsobem byly poštovní zásilky, které ovšem v 50. letech podléhaly přísné cenzuře ze strany režimu. Dalším způsobem byla přeprava tiskovin prostřednictvím lidí, kteří cestovali mezi Východem a Západem. Cestování ovšem pokleslo na minimum a také podléhalo důkladným hraničním kontrolám. Tiskový výbor RFE proto musel hledat jiné

způsoby, z nichž nejznámější byla jistě kampaň posílání tiskovin prostřednictvím malých balonů (Tomek 2011b: 155).

První balonová akce se uskutečnila v létě 1951. Nad Československo doputovalo přes 11 milionů letáků, celá akce trvala 14 dní. ČS redakce Rádia Svobodná Evropa informovala o vypuštění poprvé 14. srpna 1951. Leták mimo jiné obsahoval i přehled vysílacích časů a vlnových délek západních rozhlasových stanic vysílajících pro Československo (Tomek 2015: 105). Rétorika letáků byla aktivní a optimistická, slibovala pomoc a podporu při úsilí o osvobození. Tato pomoc nicméně nebyla blíže specifikována. První akce trvala jen krátce a sloužila k nasbírání potřebných zkušeností.

Druhá taková akce nesla název Prospero, byla realizována v roce 1953. Tento projekt reagoval na situaci vzniklou v ČS, a sice měnovou reformu a také na protesty v NDR, které nastaly jako důsledek zhoršení podmínek dělníků. Balony obsahovaly fotografie protestů a také tzv. hladovou korunu, „*což byla kopie papírové korunové bankovky s přitištěným textem, reagujícím na důsledky reformy.*“ (Tomek 2015: 107) Pro tuto akci byly použity dva druhy balonů. Jeden typ se vznesl do velké výšky, kde explodoval. Druhý se snesl i s letáky na zem. 14. července 1953 v 9:00 oznámilo vysílání vypuštění balonů, které přinášelo československému lidu poselství naděje.

Třetí operace byla nejrozsáhlejší, nesla název Veto. Název se vztahoval k tzv. volbám v Československu stanoveným na květen a listopad 1954. „*Myšlenkovou osou obsahu letáku akce Veto se stal program československé „lidové opozice“.*“ (Tomek 2011b: 158) Účelem akce Veto bylo povzbuzení k malým krokům, drobné práci a dílčím reformám.

Obrázek 1 Příprava na vypuštění balonu. (Tomek 2015)

2.4 Reakce režimu

Pro zamezení šíření letáků režim užíval dva způsoby: v první řadě se zastánci režimu snažili zamezit šíření letáků mezi obyvatelstvo, k tomu jim pomáhalo stíhací letectvo, které balony sestřelovalo, přičemž ministerstvo vnitra organizovalo sběr spadlých balonů a letáků (Tomek 2011b: 162). Letáky nevyvolávaly mezi obyvateli masovou odezvu, i přes tuto skutečnost existovali lidé, kteří materiály Svobodné Evropy šířili dále. *„Letáky Svobodné Evropy nalezené při domovní prohlídce znamenaly pro StB (Státní bezpečnost) důkaz vědomé nepřátelské činnosti proti režimu, inspirované Svobodnou Evropou.“* (Tomek 2011b: 163) Druhým způsobem byla propaganda. Režim nutně potřeboval potlačit vliv myšlenek z letáků. Začaly se proto objevovat zprávy, které nazývaly obsah zpráv letáků jako lživý a štvavý, produkt zkrachovalých emigrantů. Komunistické úřady se snažily ovlivnit vypouštění balonku s letáky, nicméně ani přes jejich vytrvalé snažení se jim to nepovedlo. Z reakce režimu je jasně patrné, že letáky na československou společnost svůj vliv měly.

Jakékoliv vysílání ze Západu v češtině nebo slovenštině vyvolávalo u komunistického vedení značný odpor, prvenství drželo Rádio Svobodná Evropa. Režim neváhal použít různé nástroje pro zamezení šíření nebezpečných myšlenek pro režim. Nejúčinnější byla cenzura,

nešlo totiž jen o kontrolu poštovních zásilek či osob na hranicích. Přísné kontroly podléhala i média. Nástrojem cenzury byl jistě i systém rušení zahraničního vysílání. *„Samotný poslech vysílání podle zákona trestný nebyl. Bezpečnostní aparát ale jednak dokázal posluchači další šíření informací, případně spojil poslech s jinou tzv. trestnou činností, která se tím pádem stala inspirovanou z nepřátelského zahraničí, a tedy přísněji posuzovanou.“* (Tomek 2011c: 177) Komunistický režim pečlivě monitoroval prostřednictvím Československého rozhlasu různá vysílání zahraničních rozhlasových stanic pro ČS. Přepisy vysílání byly tajné, zapisovány byly buď doslovně, nebo ve výtahu. Monitoring probíhal od 13. června 1945 až do roku 1989 (Tamtéž).

Nejčastějším projevem boje proti zahraničnímu vysílání bylo rušení vysílání technickými prostředky. Vzhledem ke skutečnosti, že vysílání bylo šířeno na krátkých rádiových vlnách, byla nutná k účinnému rušení větší vzdálenost, tudíž Sovětský svaz, Bulharsko, Československo, Maďarsko, Polsko a Rumunsko si rušily vysílání ze zahraničí vzájemně (Tomek 2015: 299). *„Státní bezpečnost považovala RFE za asi nejnebezpečnější „objekt ideologické diverze“ a „emigrantské centrum“ v zahraničí. Již od počátků vysílání se Státní bezpečnost snažila vysílání umlčet, ovlivnit nebo alespoň znesnadnit. V tomto úsilí nešetřila finančními prostředky, vybavením, nasazením svých příslušníků i tajných spolupracovníků.“* (Tomek 2015: 315) Soupeření mezi komunistickou propagandou a RFE nebylo soupeření idejí v pravém slova smyslu, jako spíše snaha o oslabení účinku RFE. Snažili se RFE vylicít jako nástroj nebezpečné ideologické diverze a špionáže, exulanti byli v očích režimu vnímáni jako amorální a lidsky závadní jedinci, zrádci (Tomek 2011c: 191). Celkově se režim snažil RFE zdiskreditovat a zesměšnit. Téměř 40 let Rádio Svobodná Evropa narušovala cenzuru v komunistickém prostředí a poskytovala tak informační, kulturní a duchovní alternativu.

2.5 Dnešní situace

V roce 1995 se na pozvání Václava Havla a Václava Klause, v té době prezidenta a ministerského předsedy České republiky, RFE přestěhovalo z Německa do budovy bývalého československého parlamentu v Praze. V roce 2009 se pak přesunulo do moderní, na míru postavené budovy v Praze Strašnicích. Po roce 1989 ještě nějaký čas vysílalo do tradičních cílových destinací, to se shledalo s uvítáním ze strany nových demokratických vůdců. RFE ukončilo vysílání do většiny zemí, které tvořily satelity Sovětského svazu. Nyní své působení

přesunulo například do Běloruska, na Ukrajinu, Ruska, Íránu, Iráku, Afghánistánu, Kazachstánu, Kyrgyzstánu, na Kavkaz nebo na Balkán. K dnešnímu dni RFE vysílá do 23 zemí ve 28 jazycích.¹ I nadále poskytuje objektivní informace, zprávy bez zásahu cenzury, které se lidé ve své zemi často nedozvědí. Zůstává jakýmsi záchranným lanem pro obyvatele, kteří žijí pod autoritářskou nadvládou, ve válečných oblastech, či v oblastech ohrožených terorismem.² Snaží se přinášet demokratické hodnoty a instituce, které jsou nezbytné pro fungování principů demokracie v dané zemi.

---

¹ www.rferl.org

² www.rferl.org

3. Měnová reforma

3.1 Situace před uskutečněním měnové reformy

Termín měnová reforma se pojí s rokem 1953. V historii samostatného Československa však reformě z 50. let předcházely ještě dvě další. První z roku 1919, další pak v roce 1945. Obě reformy se potýkaly s řešením tíživého dědictví z předcházejících válečných konfliktů. Přispěly ke konsolidaci československé koruny a umožnily také příznivý začátek pro hospodářství (Jirásek, Šůla 1992: 7). Pro bližší pochopení celé problematiky je nutné si vykreslit alespoň v základních obrysech události, které předcházely přijetí měnové reformy v roce 1953.

Po ukončení druhé světové války se československé hospodářství nacházelo v poměrně rozvráceném stavu. Bylo napojeno na nacistické Německo a jeho orientace byla směrem k válečným účelům. Důležitým mezníkem byl rok 1948 a s ním související únorový převrat. ČS se tak vydalo na cestu k přiblížení se Sovětskému svazu, budování nového režimu bylo nazýváno jako „*budování základů socialismu*“ (Sovička 2014: 11). V dubnu 1948 byly schválené ústavodárným Národním shromážděním znárodňovací dekrety. Jejich působnost se vztahovala na velkoobchody, stavebnictví, zahraniční obchod a průmyslové podniky s více než 50 zaměstnanci. Stát tímto získal monopol ve velkoobchodu, zahraničním obchodu a také v mezinárodním zasílatelství (Ďoubalová 2007: 12).

S rostoucím konfliktem mezi východním a západním blokem přichází potíže i pro Československo, začalo se postupně izolovat od hospodářsky vyspělého západu. ČS se mělo změnit ve strojírenskou velmoc, jejíž hlavním odbytištěm bude SSSR (Kaplan 1991: 93). Po válce byl rozvíjen především těžký průmysl, ČS se nacházelo na předních pozicích, co se týče objemu strojírenské výroby i přes svou relativně malou velikost.

V Československu začala poměrně rychlá likvidace drobných firem, což způsobovalo nemožnost utrácení peněz za výrobky a služby, ty ovšem postupně začaly mizet z nabídek a trhu celkově (Sovička 2014: 15–17). To vedlo k neúměrnému růstu kupní síly obyvatel a tím i k potenciální hrozbě inflace.

Hospodářská situace na počátku 50. let se stala prakticky neudržitelnou a tak bylo nutné nalézt řešení krize. ČS bylo vnitřně velmi zadlužené a na pokraji krachu. Oficiální zprávy v zemi však informují o úspěšném budování státu. Rozdíly mezi realitou a

propagandou režimu byly značné, komunističtí vůdci tak byli nuceni jednat. Plánem vlády bylo anulování dvojího trhu, což reálně znamenalo zrušení trhu vázaného a přechod na trh volný. Už na konci roku 1951 zde byly myšlenky přechodu na volný trh, postupně tak bylo vypracováno hned několik variant možného přechodu. V průběhu roku 1952 byl vypracován plán, který *„vysvětloval podmínky nutné pro zrušení vázaného trhu, kde byly potraviny a zboží přidělovány podle množství lístků.“* (Sovička 2014: 19) Do této doby však součástí přechodového plánu nebylo nic, co by se mělo týkat měnových opatření.

Na podzim roku 1952 už nebyla jiná cesta než, že s odstraněním vázaného trhu proběhne i peněžní reforma. O podobě reformy bylo rozhodnuto na začátku roku 1953. Byl stanoven například obsah zlata v koruně, kurz k rublu, podmínky výměny peněz. Jedinou částí, která zbývala k vyřešení, byla technická stránka věci (Půlpán, Vencovský 2005: 233).

Přípravy reformy podléhaly přísnému utajení, kvůli možnému znepokojení obyvatel. Dalším důvodem utajení byly obavy z možné přípravy obyvatel, ti by měli možnost vybrat peníze z účtů a skoupit tak věci, které ani nepotřebují, jen aby se zbavili objemu peněz. Mezi osoby, které o chystané reformě věděli lze zařadit pouze úzký okruh lidí. Byl mezi nimi například tehdejší prezident Klement Gottwald, předseda vlády Antonín Zápotocký, poslanec Jaromír Dolanský a také poslanec Národního shromáždění Viliam Široký. Mezi vyvolené jedince také patřili sovětsí poradci a nejvyšší státníci SSSR. 15. března 1953 zemřel prezident Klement Gottwald a v čele státu jej nahradil Antonín Zápotocký, který navázal na svou práci coby předsedy vlády a pokračoval tak v přípravě měnové reformy. Do příprav byl povolán ministr financí Jaroslav Kabeš, *„který sestavil skupinu specialistů, určených pro práci na reformě. Součástí skupiny byli i výše zmínění sovětsí experti, kteří dohlíželi na vše.“* (Sovička 2014: 22)

Pro přípravu reformy nebylo k dispozici mnoho času a bylo potřebné vyrobit také nová platidla. Tiskárna v Praze nebyla schopná vytisknout požadované množství peněz jak z časových tak z výrobních a materiálních důvodů. O pomoc při výrobě papírových bankovek a ražbě mincí požádala československá vláda 17. listopadu 1952 Sovětský svaz (Ďoubalová 2007: 17). Ten tento krok uvítal, neboť to pro něj znamenalo další možnost, jak kontrolovat sovětskou moc v jednom ze svých satelitů. Státní československá banka obdržela nová platidla až 30. května 1953, přičemž termín dodání byl měněn hned několikrát.

Díky skvělému utajení měnové reformy neměli obyvatelé ani tušení o připravovaných novinkách. Až necelý měsíc před uskutečněním reformy přichází první náznaky ze strany

vlády. 5. května bylo schváleno usnesení, díky kterému byl změněn systém vyplácení mezd. Původně byly mzdy vypláceny jednou měsíčně, dle nového usnesení byly vypláceny dvakrát měsíčně. První polovina výplaty byla vyplacena v polovině měsíce. Měla sloužit jako záloha výplaty. Druhá část mzdy měla být vyplacena na začátku následujícího měsíce. Rozložení mezd bylo obyvatelům zdůvodněno jako rovnoměrnější plnění finančního plánu. Reálně to ovšem znamenalo vyplacení půlky mzdy ve starých penězích k pořízení těch nejdůležitějších surovin a zboží, druhá část jim měla být vyplacena už v měně nové (Jirásek, Šůla 1992: 46). Tento krok vyvolal podvědomě v lidech předtuchu reformy. Někteří obyvatelé začali hromadně vybírat peníze z účtů a skupovat zboží, převážně jídlo. Druhá část lidí naopak ukládala své peníze na účty, právě kvůli strachu z měnové reformy. Toto usnesení přineslo nákupní horečku, se kterou přišly nekontrolovatelné nákupy. Postup obyvatelstva byl kriticky zhodnocen v oficiálních novinách, „*zmínky o měnové reformě považovali za útok a konspiraci kapitalistických agentů.*“ (Sovička 2014: 26) Občané byli neustále ujišťováni, že se není čeho bát. Okolo 25. května se situace v Československu začala postupně uklidňovat, avšak nervozita a pocity nejistoty stále přetrvávaly.

3.2 Příchod měnové reformy

V 9:00 Ústřední výbor Komunistické strany Československa (ÚV KSČ) prakticky jednohlasně schválil návrh na provedení měnové reformy. Návrh dále musela schválit vláda a Národní shromáždění. Nikde se však nesetkal s žádnými připomínkami či nesouhlasem, naopak všude byl přijat s nadšením (Sovička 2014: 28–29).

První představení měnové reformy obyvatelstvu proběhlo v sobotu 30. května 1953 v 17:00, kdy byl v československém rozhlase odvysílán projev předsedy vlády Viliama Širokého. Tato řeč byla totožná s projevem předneseným téhož dne v Národním shromáždění, ovšem u obyvatelstva se neshledal se stejně pozitivními reakcemi jako v Národním shromáždění. Mezi hlavní cíle měnové reformy patřily vyřešení blížícího se bankrotu ČS, svázání československé koruny s rublem, upevnění volného trhu, kde byly přesunuty všechny výrobky z trhu vázaného. V neposlední řadě také zrušení přidělového hospodářství (Sovička 2014: 18). Obyvatelé ČS si mohli své staré peníze vyměnit ve dnech 1.–4. června 1953.

Principy přepočtů měny:

1. V poměru 5:1 byla přepočítávána hotovost do výše 300 Kčs (za 300 starých korun 60 korun nových). Hotovost nad 300 Kč byla pak vyměňována v poměru 50:1. Na výměnu peněz v příznivějším poměru, tedy 5:1, neměli nárok lidé vyloučení z vázaného trhu.³
2. Uložené finance na vkladních knížkách byly přepočítávány následovně:
  - v poměru 5:1 vklady do 5 000 starých korun (vklady ze závodního a školního spoření).
  - v poměru 6,25–25:1 vklady od 5 000 do 50 000 Kčs (poměr je odstupňován podle výše vkladu).
  - 50:1 vklady nad 50 000 starých korun.
  - vklady uložené po 15. květnu se přepočítávaly v poměru 50:1.
3. *„Prostředky hospodářských, rozpočtových a jiných organizací a JZD III. a IV. typu, jejich vzájemné finanční závazky a nedělitelné fondy JZD byly přepočítány v poměru 5:1. Vklady soukromých podniků na běžných účtech byly vyměněny do výše jednoměsíčních mezd zaměstnanců v poměru 5:1, jinak 50:1.“* (Ďoubalová 2007: 18–19)
4. Byly zrušeny všechny státní cenné papíry a z nich vyplývající závazky. Dále byly anulovány všechny vázané vklady.
5. V poměru 5:1 byly propláceny platy, mzdy a příjmy rolníků. Poté také penze a důchody obyvatelstva.
6. *„Systém přidělových lístků a vázaný trh byl zrušen až na malé výjimky. „Vázaný trh nadále platil pro některé úzkoprofilové zboží (např. osobní automobily a palivo). Ceny zboží byly upraveny tak, že ceny zboží dříve prodávaného na volném trhu byly poněkud sníženy a ceny zboží na vázaném trhu byly zvýšeny.“* (Ďoubalová 2007: 19)
7. Byl upraven zlatý obsah koruny a devizové kurzy. Československá koruna byla podložena zlatem (1 Kč=0,123426 gramů ryzího zlata) a připoutána k sovětskému rublu (1 rubl=1,80 Kčs). Podle obsahu zlata byly nově nastavené

---

³ Těmito lidmi se rozumí vesničtí boháči a příslušníci jejich domácností včetně dětí a mladistvých. Soukromí podnikatelé, osoby vyhýbající se práci, případně i osoby, které nepracují, i když pracovat mohou, důchodci-vyšší státní úředníci z let před rokem 1945. Vyloučení byli také soukromí zemědělci, kteří neplnili povinné dodávky za jednotlivá čtvrtletí. Dále také členové neprosperujících JZD (Jirásek, Šůla 1992: 19).

i devizové kurzy, např. 1 americký dolar=7,20 Kčs, 100 švýcarských franků=168,08 Kč, 1 libra šterlinků=20,16 Kčs apod. (Tamtéž).

8. V poměru 20:1 byly přepočítávány hodnoty životního pojištění uzavřené po roce 1945.

Při vyměňování peněz se vyskytly i podvodné tendence. Často byli zneužíváni ti, kteří na výměnu neměli prakticky nic. Lidé s velkými úsporami jim dávali své peníze, aby si tak zajistili výhodnější kurz výměny 5:1. Během prvního dne výměny (1. června 1953) si peníze přišlo vyměnit 20% obyvatel. Další den se k výměně dostavilo 30% občanů, stejné procento lidí si své peníze vyměnilo také následujícího dne výměny. Poslední den výměny, tedy 4. června 1953 si přišlo své úspory vyměnit 20% lidí. Měnová reforma se dotkla prakticky všech vrstev společnosti. Nejzásadněji to ovlivnilo seniory, z důvodů anulování životních pojistek a vázaných vkladů. Totéž se dá říci i o skupině lidí s postižením. Dále měnová reforma ovlivnila zejména rodiny s dětmi. Do této doby stačil rodině většinou jeden příjem, nyní už ale nedostačuje a tak se do pracovního procesu zapojují i ženy.⁴ Téměř přes noc bylo odstraněno vše, co patřilo ke starému režimu, byl odstraněn státní dluh, vázané vklady, přebytečná kupní síla obyvatelstva a také životní pojistky. Tímto krokem tak byla československá ekonomika přetransformována na socialistický sovětský model (Půlpán, Vencovský 2005: 235–236). Jednoznačně lze říci, že tento nepopulární krok vlády snížil důvěru obyvatel ve stát.

---

⁴ „Měnová reforma“ *ceskatelevize.cz* (online). Dostupné z <<http://www.ceskatelevize.cz/ct24/archiv/1451248-menova-reforma>>

4. Analýza komunikačního procesu (společné rysy komunikátů)

Všem vybraným textům je vlastní jedna společenská situace, kterou je v našem případě období na přelomu května a června 1953. V tomto čase se v Československu odehrála měnová reforma, která je hlavním tématem všech vybraných komunikátů. Texty jsou šířeny pomocí mediálních prostředků, speciálně prostřednictvím Rádia Svobodná Evropa, které vystupovalo jako protirežimní zdroj alternativních informací. Lze říci, že nejzákladnější funkcí všech těchto textů je informování. RFE se snaží posluchačům nabídnout pravdivé informace, které oficiální média v ČSR mnohdy dychtivě tají. Všem textům je společný také cílový předmětný objekt, čímž nelze rozumět nic jiného než měnovou reformu. Doprovodné témata se pak liší v závislosti na druhu vysílaného pořadu.

Počet příjemců nelze kvantitativně vyjádřit. Pořady byly v průběhu dne reprízovány, což jistě zaručovalo vysoký počet adresátů. Je zapotřebí počítat také s náhodnými, jednorázovými posluchači. Vybrané pořady ovšem tvoří pouze drobné části ve velmi rozmanitém vysílání RFE. Vztahy, které jsou v rámci komunikace utvářeny, mají dlouhodobý charakter, který se neodvíjel pouze od těchto konkrétních komunikátů. Například důvěra v informace přinášené Svobodnou Evropou nebyla vybudována přes noc. Vztah mezi médiem a posluchačem je náchylný ke změnám v čase, velmi záleží na změnách ekonomického, politického a kulturního charakteru. Vzhledem ke způsobu šíření textů je kontakt mezi autorem a adresátem nepřímý, což znamená, že produkce a percepce komunikátů probíhá v odlišných časových a prostorových konstelacích.

Ve všech pěti případech se jedná o komunikační událost monologickou, rozdělení rolí je v tomto případě aktivní a pasivní. Aktivním činitelem je pouze autor nebo hlasatel, posluchači vystupují jako pasivní účastníci komunikace. Všechn text je adresný. Je určen především posluchačům, kteří mají zájem o alternativní zprávy a nespokojí se pouze se zkreslenými zprávami podávanými oficiálními médii. Do jisté míry tak lze tuto skupinu charakterizovat jako vyhraněnou například vůči ideologii režimu. Ze strany posluchače je potřebná vysoká míra soustředění, vzhledem k velmi obsáhlému a informačně hodnotnému obsahu sdělení.

Je zde patrný subjektivní přístup hlasatelů, zaměření na adresáta projevující se použitými slovnědruhovými prostředky. V některých textech jsou také využity prostředky řečnické perspektivy, které dopomáhají k dosažení iluze spontánního kontaktu, což s sebou

nese prvky mluvenosti. „*Předpokladem pro komunikaci je existence komplexu společných znalostí a zkušeností, jehož rámcem je společenská situace, životní podmínky, prostředí.*“ (Kořenský, Hoffmannová, Müllerová 2013: 12) Autoři i adresáti musí disponovat společnou jazykovou kompetencí, což je soubor zkušeností a znalostí jednotlivce, ty se týkají pravidel, prostředků, norem a zvyklostí komunikace (Kořenský, Hoffmannová, Müllerová 2013: 13). Autoři i příjemci tak ovládají stejný jazykový kód, to znamená, že ovládají spisovnou formu národního jazyka a to jak v psané, tak i v mluvené formě.

K dispozici mám přepisy nahrávek vysílání RFE. Je zde jasně graficky odlišen název pořadu, popřípadě jméno autora, pokud je známé. Mezi dlouhodobé cíle všech vysílaných pořadů patří především:

1. Zvýšení informovanosti o soudobé situaci v ČS (v našich případech informace o měnové reformě).
2. Vzbuzení trvalého zájmu například o kroky československé vlády.
3. Přesvědčení posluchačů a formování jejich názoru.

Prakticky ve všech textech je možné najít osobní objekty komunikace, ke kterým je přímo referováno, ovšem reálně se komunikace neúčastní, pouze se o nich hovoří. Nejčastěji je v textech odkazováno k předsedovi vlády Viliamu Širokému, prezidentovi Antonínovi Zápotockému nebo k Rudému právu. Autoři si kladou za cíl obeznámit posluchače především s aktuálním děním a se soudobým vývojem. Toto seznámení probíhá prostřednictvím hodnocení, které může být pozitivní i negativní. V našich případech ale hlasatelé RFE jen těžko nalézají kladná slova pro uskutečněnou měnovou reformu.

Komunikaci prostřednictvím RFE lze označit za „alternativní“, neboť poslouchání vysílání Svobodné Evropy bylo vládou zakázáno a cíleně rušeno. Tehdejší mocnáři se obávali narušení jejich propracované propagandistické a manipulativní činnosti. RFE přinášela zprávy, které režim považoval za nežádoucí, tím byla ohrožena stabilita režimu. Lidem totiž pečlivě vybírali informace, které jim poskytnou.

Na základě společných rysů komunikátů si vytvoříme představu o charakteru všech vybraných textů, které budou analyzovány jednotlivě, aby bylo možné najít prvky personifikace a synonymických spojení, které nám utvoří celkový obraz o vyjadřování hlasatelů Rádía Svobodná Evropa a přispějí tak k vysvětlení charakteristických rysů propagandy, které jsou v rámci práce sledovány.

4.1 K měnové reformě v Československu⁵

Tento text byl vysílán na Rádiu Svobodná Evropa poprvé 31. 5. 1953 v 8 hodin ráno. Tedy den po vyhlášení měnové reformy. Jméno autora není na přepisu uvedeno. Charakterově je ale odlišný, než texty ostatní. Základním cílem je pravdivé informování o měnové reformě, tedy o přepočtech a poměrech starých peněz k novým. *„Mzdy a platy a ostatní hospodářská čísla se snižují v poměru 1:5; naproti tomu hotové peníze se zásadně vyměňují jen v poměru jedné nové koruny za 50 korun starých. Pouze občané, kteří nezaměstnávají žádné pracovní síly, si smějí vyměnit poměrně nepatrnou částku 300 korun v poměru jedné nové koruny za 5 korun starých.“* Srozumitelně jsou vysvětleny veškeré poměry přepočtů peněz. Zároveň byl měnovou reformou stanoven nový poměr koruny k rublu *„totiž 1 rubl za 1,80. Dosavadní poměr koruny k rublu byl 1 rubl za 12 korun.“*

Pro zmírnění dopadů měnové reformy režim zároveň nepatrně zvýšil mzdy, platy, penze a rodinné příplatky. Výměně bankovek předcházela nákupní horečka, která je blíže specifikovaná v Národohospodářském programu, který přináší bližší informace a také důvody a reakce režimu. Tento pořad byl v tento den reprízován ještě čtyřikrát. Nejsou zde použity žádné zvláštní jazykové prvky, které by do textu vnášely například subjektivní postoj autora nebo varování pro posluchače, jako je tomu u jiných textů.

V další dílčí zprávě, která byla odvysílána v 10:00, informovala RFE o omezení prodeje v době výměny peněz. *„(...) většině obchodů bude dovoleno prodávat jen chléb a pečivo. Masné prodejny nebudou smět prodávat konzervy a trvanlivé salámy.“* Tato zpráva byla rovněž opakovaná v 12:00, 13:00 a 16:00. Byla přiřčena ke zprávě předchozí. Funkce obou zpráv je tedy ryze informativní, byla interpretovaná spíše objektivně. Subjektivní postoj hlasatele byl pro tento pořad vynechán, pouze některé jazykové prvky svědčí o subjektivitě, jako například:

-drastická měnová reforma

-panické nákupy obyvatelstva.

Celkově lze říci, že text má informativní charakter. Nejedná se ani tak o reakci ze strany RFE, ale spíše o snahu předat obyvatelům Československa pravdivé informace o nastalé reformě.

---

⁵ Národní archiv Praha. Sběrka MONITOR. Karton 311. (17. 9. 2015)

4.2 Komentář k událostem dne⁶

Tento program byl poprvé vysílán na rádiových vlnách Svobodné Evropy 31. 5. 1953. Celým pořadem je prostoupena řada nezpracovaných míst, z důvodu špatného poslechu. Autorem textu je v tomto případě Dušan Lehotský. Základním argumentem režimu na podporu provedené měnové reformy bylo zvýšení kupní síly československé koruny a s tím související rozvoj národního hospodářství a rozvoj obchodu mezi městem a vesnicí. Kooperují také s tvrzeními, že průmyslová výroba vzrostla o dvojnásobek a zvýšila se také zemědělská výroba. RFE se snaží tyto tvrzení uvést na pravou míru. *„Výrobky lehkého průmyslu si náš člověk nebude kupovat pro ukojení svých potřeb. Průmyslová potřeba tedy nemá čím přispět k očekávanému rozvinutí obchodu mezi vesnicí a městem.“* Čímž Lehotský jasně popřel jeden z cílů měnové reformy, tedy rozvoj obchodu mezi centrem a periferií. Naopak o růstu zemědělské výroby řekli pravdu, ovšem ne úplnou. *„Včera zase přiznali, že kolektivisací zemědělství utvořily se jen podmínky pro bouřlivý růst výroby potravin. Tedy podmínky - to ještě neznamena výrobu samotnou a její výsledky.“* Celkově lze říci, že je to jakási polemika s pravdami režimu, které demokraticky smýšlející jedince nemohou nechat chladnými.

Na konci příspěvku se autor věnuje přepočtům cen. Pro lepší představivost použije potraviny každodenní spotřeby (chléb, mouka, cukr a maso). Porovnává staré a nové ceny a přidává také procenta zdražení jednotlivých výrobků, což má posluchači jasně ukázat lichvářské ceny. Sama vláda pak ve vyhlášce přiznává, že *„tato opatření přinesou někdy i slzy a utrpení, ale že budou nahrazeny novými hodnotami.“*

Nahlížení na reformu:

- *„Krádež nazvali měnovou reformou.“*
- *„K práci těchto lupičů se připojila banda falšovatелů peněz.“*
- *„Dar, který si soudruh Široký násilně vyinkasoval ke svým 61. narozeninám.“*

Z tohoto textu je jasně patrné opovržení režimem a kroky, které provedl. Referenční odkaz k Viliamu Širokému, coby tehdejšímu předsedovi vlády značí snahu o personifikaci, což je jedna z lingvistických technik, které propaganda používá. Autor se snaží ukázat pravého viníka, tedy osobu, kterou by obyvatelé měli v tomto případě nenávidět za nastolené kroky

---

⁶ Národní archiv Praha. Sběrka MONITOR. Karton 311. (17. 9. 2015)

ve společnosti. V případě odkazování K Viliamu Širokému ale nemusíme vidět referenci pouze k jeho osobě, lze konstatovat, že odkaz v sobě nese zobrazení celé vlády, neboť Viliam Široký byl tím nejvyšším představitelem.

4.3 Voláme KSČ⁷

Autor textu není v přepisu vysílání uveden. Pořad vyzývá zastánce režimu k poslechu, neboť chce vyvodit odpovědnost za podniklé kroky. Poprvé byl vysílán 31. května 1953. V komunikátu se objevují nezpracovaná místa, zapříčiněna špatným poslechem. V celém textu je znatelná polemika se správností zavedení volného trhu. Jistým způsobem se také snaží znázornit správnost svých odvysílaných zpráv tvrzením: *„Co se vám režimisté vynakládali, že koruna je pevná, že všechny zprávy o chystané měnové reformě jsou jen pomluvami. A teď je měnová reforma v celé své dramatickosti před vámi.“* Tímto tvrzením se snaží doložit lživé informace, které režim, potažmo vláda předkládá obyvatelům Československa.

Synonymické slovní spojení:

- Měnová reforma-*„ožebračení pracujících a nové snížení životní úrovně“*
  - „znehodnocení stávající měny a zavedení peněz nových“*
  - „zlodějská reforma“*
  - „okradení občanů o úspory“*

Na základě synonymických vztahů autor může přesněji vykreslit problematiku textu. Záměny jsou většinou negativní jako například *okradení občanů o úspory*. Tato subjektivně motivována tvrzení mají u posluchačů vyvolat obavy a také jim pravdivě vykreslit dopady měnové reformy na jejich úspory.

Režim je vykreslen následovně:

- *„Pokoušel se vyřešit katastrofální hospodářskou situaci novými daněmi, šroubováním pracovních norem, socialistickým soutěžením, zavíráním lidí do táborů nucených prací.“*
- Režim *„si vytvořil jedinečný donucovací prostředek.“*

---

⁷ Národní archiv Praha. Sbírka MONITOR. Karton 311. (17. 9. 2015)

- *„Politika režimu je ďábelská. Aby donutil lidi k největšímu pracovnímu vypětí, sníží platy na hladovou úroveň. Kdo nechce umřít hlady, ať překonává normy a dělá přesčasy. Tak vypadá komunistický blahobyť po pěti letech vlády.“*
- *„Prokázal svou naprostou neschopnost sloužit zájmům občanů a zaslouží si, aby byl co nejdříve smeten z povrchu země.“*

Jednoznačně lze konstatovat, že režim je v očích RFE viděn jako špatný, ten co může za špatnou situaci nastalou výměnou bankovek. Rovněž je zde formulován názor, že by měl být *smeten z povrchu země*, čímž jasně nabádá občany k prozření a vyhranění se vůči režimu. Peněžní reformu režim vykládá jako *„spravedlivé opatření, které postihne především spekulantské a jiné kapitalistické živly v městech i na vesnicích.“* Tudíž člověk, který je zastáncem režimu, nemusí se dle slov režimistů měnové reformy vůbec bát. Měnová reforma je přijímána s obavami o budoucnost, neboť stát tak získal donucovací prostředek, na jehož základě zvýší pracovní nasazení v zemi. Do pracovního procesu se tak budou muset zapojit statisíce žen a mládeže, protože lichvářské ceny volného trhu jsou tak vysoké, že už tak nízký plat muže ani zdaleka nebude stačit základním potřebám rodin pro přežití. Komunističtí pohlaváři však lidem pět let slibovali blahobyť, který s měnovou reformou jistě nepřijde.

V poslední části tohoto komentáře je naznačen budoucí vývoj československé společnosti. Lze to chápat jako určité vybídnutí k provedení naznačeného scénáře. *„Jestliže doposud se nespokojenost pracujících projevovala jen pasivní resistencí, akcemi jednotlivců, dožene hrozící hlad dělníky i zemědělce k odporu aktivnímu. Měnovou reformou vypověděl pražský režim otevřený boj čs. pracujícím. Bude tedy tento boj mít, a to v blízké budoucnosti. V závodech i na vesnicích odpovědí pracující na vykořisťovatelskou politiku vlády neplněním plánu a rostoucí absencí.“*

Z celého textu je patrný souboj vedený mezi komunistickou vládou a RFE, tedy konflikt mezi dvěma ideami. Tento souboj zajišťuje pozornost posluchačů a určitou angažovanost.

4.4 Národohospodářský pořad⁸

Tento pořad byl poprvé přednesen 1. června 1953 na rozhlasových vlnách Rádia Svobodná Evropa. Jedná se o monologickou komunikační událost, aktivním činitelem je v tomto komunikátu autor, tedy hlasatel Pravdomil Bašta. Centrálním tématem textu je měnová reforma, jako doprovodná témata, tedy témata rozvíjející téma centrální lze označit události předcházející měnové reformě. Primárním účelem je zvýšení informovanosti. Text se snaží předložit praktiky československé vlády, které předurčovaly vývoj v zemi od podzimu roku 1951. Přináší souhrnné informace, má vzbudit trvalý zájem posluchačů a v neposlední řadě se snaží vytvořit nové postoje a vnímání posluchačů.

V průběhu je použito hned několik referencí k cílovým objektům jako například:

- „Ale i když neočekáváte pravdu, přece jen vás ohromí ta míra lži, kterou ŠIROKÝ předložil lidu čs.“
- „Naši posluchači dobře vědí, že výměna bankovek byla ZÁPOTOCKÉHO vládou připravována již na podzim r. 1951.“
- „Z jiných důvěrných pramenů jsme se pak dozvěděli, že ministr KABEŠ pravil, že v důsledku této nakupovací horečky se tehdy vrátilo do Státní banky skoro 60 miliard z celkového počtu 70 miliard, na něž při tehdejších přípravách výměny bankovek odhalovala pražská vláda množství theseurovaných peněz.“
- „A když dokonce ostravský časopis NOVÁ SVOBODA energicky vyvracel tyto pověsti a prohlásil, že měnová reforma provedena nebude, připomněli jsme svým posluchačům 29. května, že ČSR je dnes jedinou ze všech lidově-demokratických republik, kde výměna bankovek dosud nebyla provedena (...).“

Jak je z ukázek výše patrné, referování nebylo pouze k lidem, ale například i k časopisům či oficiálním periodikům. Nejčastěji je v tomto textu zmiňován tehdejší prezident Antonín Zápotocký, k němuž je v tomto textu odkazováno celkem šestkrát a také předseda československé vlády Viliam Široký, celkem pětkrát. Za užíváním odkazů lze vidět například snahu o nalezení viníků měnové reformy.

---

⁸ Národní archiv Praha. Sbírká MONITOR. Karton 311. (17. 9. 2015)

Synonymické slovní spojení:

- Měnová reforma-„*výměna bankovek*“
  - „*krutá opatření pražského režimu*“
  - „*počtářské kejkle*“
  - „*kapsářské kejkle*“

Slovní spojení měnová reforma může být přijímáno vcelku neutrálně, kdežto například počtářské kejkle jasně znázorňují špatnost záměru. Za povšimnutí stojí také první věta textu, která přirovnává vrchní představitele komunistického režimu ke klasické pohádce Karla Jaromíra Erbena Dlouhý, Široký a Bystrozraký. Přičemž primární záměr je znám pouze autorovi a jeho úzkému okolí, my se však můžeme domnívat, že tito lidé napomáhají režimu k jeho prospěchu.

„Nemůžete očekávat, že by se pražský režim, který je zápotocky dlouhý, viliamsky široký a jen bacílkovsky bystrozraký (...).“

Další jazykový jev, který jistě stojí za povšimnutí je projev prezidenta Zápotockého, který označil lidi za *bláznů, panikáře a záškodníky* jen z toho důvodu, že nechtěli být škodní a měli v úmyslu nakoupit třeba i nepotřebné zboží. Až do 30. května vláda a oficiální média přesvědčovala obyvatele, že měnová reforma provedena nebude. Československo bylo jedinou zemí pod sovětskou nadvládou, kde měnová reforma provedena ještě nebyla. RFE informovalo již s předstihem, že vláda takovéto kroky chystá a Zápotocký reagoval svým prohlášením takto: *„Zahraniční rozhlas proti nám štvě a útočí. Vidíte denně jeho snahu vyvolávat u nás paniku, odvracet nás od klidné práce, od výstavby a šířit chaos. Musíme zachovat pevné nervy a nezbláznit se proto, že někdo začne bláznit. My jsme už řadu panikaření přečkali a věřím, že přečkáme i další.“* Zde je jasně patrná štvavá propaganda proti RFE, které narušovalo informační monopol uvnitř státu.

4.5 Rub a líc⁹

Čili jak číst komunistické noviny a poslouchat komunistický rozhlas, je nejrozsáhlejším pořadem ze všech vybraných komunikátů. Byl vysílán 3. 6. 1953 a reaguje na informace uveřejněné v oficiálních médiích v Československu. V přepisu vysílání není uveden autor, je

---

⁹ Národní archiv Praha. Sběrka MONITOR. Karton 311. (17. 9. 2015)

však známé, že pořad Rub a líc pocházel od redaktora Jožky Pejškara, vystupujícího pod pseudonymem Jožka Pero. Před samotným sdělením je krátký slogan, který sloužil jako znělka pořadu. Melodie byly stejná jako znělka pražských Rozhlasových novin, zásadním rozdílem však byl text, který obsahovala. „*Kupředu, hurá, tlačí vás můra, musíte lhát!*“ Vyjádření tohoto sloganu je jasně protirežimní, zrcadlí se v něm i funkce tohoto pořadu, tedy uvádění komunistických lží na pravou míru a poskytování pravdivých informací k nim, to si ostatně můžeme ukázat také na tvrzení „*Komunističtí propagandisté mohou lhát a nutit lidi ke lži, jak se jim líbí.*“

Tato komunikační událost je monologická, častá je však přítomnost prvků přímé řeči. Hojně je zde využito nepřímých otázek řečnického typu, které si autor pokládá. Otázky jsou kladeny záměrně, pro navození pocitu dialogu s posluchači a z důvodu oživení celé komunikace. Na své otázky ovšem nečeká odpověď, vždy si odpovídá sám: „*Co povídal předseda vlády soudruh ŠIROKÝ v sobotu? -Zajištění peněžní reformy se neobejde bez určitých dočasných slz, které musí přinést téměř všechny vrstvy pracujícího obyvatelstva.–Tak vida, předseda vlády vyhlásí měnovou reformu a poněvadž dobře ví, že je to zlodějna, předem přizná, že potečou slzy.*“ Tato forma komunikace s příjemci prostupuje celým pořadem.

V textu jsou také použity ironické prostředky „*(...) výborná měnová reforma*“, které slouží k udržení větší pozornosti ze strany posluchače. Také ho vybízí k přemýšlení a k zaujetí vlastního postoje k problematice.

Na měnovou reformu je nahlíženo jako na:

- „*zlodějnu*“
- „*ožebračení*“
- „*nepřátelský žvást*“ (toto označení bylo použito ze strany režimu, když oficiálně hovořil prostřednictvím soudruha Nejedlého o absurditě příchodu měnové reformy.

Z výše zmíněného je jasně čitelná propagandistická snaha z obou stran, tedy jak ze strany RFE, tak ze strany komunistického režimu. RFE se snaží poskytnout obyvatelstvu ČS pravdivé informace, komunistický režim zase dělá všechno proto, aby vyvrátil informace poskytované Svobodnou Evropou. „*A když RUDÉ PRÁVO nestydatě tvrdí, že měnová reforma je úspěchama že .... milionů našich dělníků, tak si dělá ze svých čtenářů veřejně blázný. ... úspěchem a výsledkem dřiny a strádání by mohl být jen dostatek a ne zruinované*

hospodářství, které se projevilo v ožebračení všech. Měnová reforma byla vždy výsledkem a následkem ničivých válek a nyní také výsledkem komunistické vlády. To ví každý.“

Několikrát je také v textu přednesen účel celé reformy a sice „(...)dostat z tebe co nejvíce práce za nejmenší odměnu.“ Druhá osoba singuláru je užitá záměrně, má v posluchači vyvolat pocit jedinečnosti a tak v něm vzbudit ještě hlubší zájem o věc.

Závěr

30. května 1953 v pozdních odpoledních hodinách informovala československá vláda obyvatele o vyhlášení měnové reformy. Stalo se tak pět let po převzetí moci v Československu komunistickým režimem. Spojené státy americké od počátku studené války, která se rozpoutala záhy po ukončení druhé světové války mezi nimi a Sovětským svazem (SSSR), usilovali o politiku zadržování komunismu. Sovětský svaz byl nepřítelem číslo jedna z důvodu orientace režimu. USA všeobecně vystupovaly proti totalitním a autoritářským režimům, které nerespektovaly základní svobody jedince. Vysíláním do zemí pod komunistickou nadvládou se USA snažily také o narušení monopolu poskytováním utajovaných informací. Jejich snahou bylo nahrazení komunistické ideologie demokratickou, která byla z jejich strany viděna jako nejlepší pro všechny. Byly uznávány především ideály svobody (právo na svobodný přístup k informacím) a demokracie. Setkáváme se zde se souborem ideologií, které jsou charakterizovány určitými myšlenkami. Ty jsou šířeny pomocí komunikačních kanálů. Je však nutné přesvědčit veřejnost o vhodnosti a oprávněnosti těchto kanálů, k čemuž bývá používána propaganda. Postupem času se začala politika zadržování komunismu přetvářet v myšlenku osvobození. To je ostatně doloženo i v jednom z textů, Voláme KSČ, kde je formulovaná myšlenka a žádost o *smetení režimu z povrchu země*. Ta byla součástí politiky východu i západu, především v období 50. let.

Z hlediska analýzy propagandy podle rámce autorů Jowett, O'Donnell (2012) lze o všech komunikátech říci, že jsou shodně namířeny proti ideologii komunistického režimu. Je zde patrný ideologický souboj a z něj vycházející rozdílné myšlenky, postoje a hodnoty. Snaží se pravdivě informovat o všech následcích, které s sebou přinesla měnová reforma uskutečněná v Československu na přelomu května a června roku 1953. Na základě rozřazení propagandy v teoretické části je možné propagandu RFE zařadit mezi tzv. šedou propagandu z hlediska otevřenosti zdroje. Poskytované informace jsou v zásadě pravdivé. To ale nevyklučuje jejich účinek. Zdroj informací je povětšinou skryt. V mnohých případech není znám ani autor. Zároveň lze vysílání zařadit k subpropagandě, protože má sociální charakter a jejím cílem je příprava na potenciální akci.

Termín propaganda byl ve 20. století používán v souvislosti s demokratickými státy jen velmi rezervovaně, byl spjat především s totalitními režimy. USA potřebovaly svou propagandistickou činnost odlišit od té totalitní. Propaganda ve službách totalitního státu je

chápana jako manipulativní činnost, spojená s překrucováním reality. Redaktoři RFE tak nechápou své aktivity jako propagandu, protože ta je spojena s totalitním režimem, který si pravdu upravuje k obrazu svému. Svou činnost prezentují spíše jako kontrapropagandu. Pouze reagují na propagandistické aktivity protivníka (SSSR) a snaží se k těmto překrouceným zprávám poskytnout objektivní informace. To je patrné prakticky ze všech předložených textů, s výjimkou textu K měnové reformě v Československu. Všechny texty polemizují s informacemi předloženými režimem, snaží se je uvést na pravou míru a tím vyvrátit lži a neúplné informace, které režim svým občanům poskytuje. Můžeme tedy konstatovat, že propagandu komunistického režimu nelze ztotožňovat s propagandou demokratickou. Demokratická propaganda je žádoucí a vnímaná pozitivně, kdežto propaganda totalitní je pravým opakem. Všechny komunikáty jsou zařazené do kontextu měnové reformy a patřičně na ní reagují. Kontext je však potřeba brát v širším slova smyslu, je nutné zde zařadit společenské, kulturní a politické aspekty, které jsou specifické pro každou společnost.

Všechny komunikáty byly zacílené na občany Československa, snahou bylo ovlivnění jejich názoru a postoje. Lze říci, že všemi texty prostupují dvě základní funkce a to informativní a formativní. Jak bylo zmíněno v teoretické části, RFE kromě vysílání používala i jiné techniky přenosu informací, tedy techniky k šíření americké propagandy. Jako například balonové akce, díky nimž byly snášeny na území ČS informační letáky. Tyto letáky přinášely přesné informace a také jakousi morální podporu zpoza opony. Režim pořádal sběr těchto tiskovin, aby zamezil rozšíření mezi obyvatelstvo. Nejzásadnějším nástrojem pro šíření myšlenek demokracie a sdílení hodnot bylo jistě Rádio Svobodná Evropa, jehož prostřednictvím bylo šířeno relativně pravdivé zpravodajství. Jednotlivé zprávy bylo nutné vždy ověřit alespoň ze dvou zdrojů. Zpravodajství však nebylo jediným přínosem. Vysílání bylo velmi heterogenní, kromě politicky laděných pořadů zde byly také pořady pro ženy či mládež, novinky ze sportu, hudební pořady a mnohé další. V pozdějších letech bylo prokázáno propojení Rádía a CIA, z hlediska financování, zásadnější vliv na utváření obsahu zpráv RFE nebyl dokázán.

Na závěr lze tedy říci, že propaganda Rádía Svobodná Evropa se blížila spíše persvazi či rétorice, tak, jak jsou vymezené v teoretické části. I samotní redaktoři a hlasatelé RFE pociťovali potřebu vymezit se vůči totalitní propagandě. Nelze tedy tvrdit, že se jednalo o jednu formu propagandy. Ta může mít mnoho tváří od pouhého přesvědčování, které je

relativně nevinné až k černé propagandě, která si skutečnost upravuje podle svého uvážení. Lze jí také pojmenovat jako kontrapropagandu, protože jejím hlavním cílem byla reakce na zprávy vysílané oficiálními médii v Československu. Svobodná Evropa je jedním příkladem za všechny, jak může demokratický stát, v tomto případě demokraticky smýšlející instituce, využívat propagandistických prostředků. To je ostatně také dobře vidět na analýze komunikačního procesu, na jehož základě jsem se pokusila ukázat podstatné rysy propagandy skryté v jednotlivých textech, tak jak jsou vymezeny v teoretické části. Je patrná jasná ideologie a záměr celého vysílání, které se snaží narušit monopol komunistického režimu a poskytnout pravdivé informace obyvatelům Československa. Z oficiálních zdrojů jsou totiž informováni buď nepravdivě, nebo je pravda řečena jen napůl.

Při popisování měnové reformy hlasatelé záměrně používali subjektivní vyjádření, které vzbuzovaly v posluchačích nejrůznější emoce. Převládalo šlo o navození pocitu nespravedlnosti, která byla spáchaná ze strany režimu. Velmi časté jsou také referenční odkazy k příslušným osobám, sloužící především k nalezení viníka. RFE záměrně jmenuje vrchní představitele komunistického režimu v Československu a dává tak lidem do rukou jistý seznam lidí, které je možné nenávidět či obviňovat za přijetí nové měnové reformy. Mezi jmenované patřili tehdejší předseda vlády Viliam Široký, ministr financí Jaroslav Kabeš, prezident Antonín Zápotocký nebo Rudé právo. Tyto kroky Rádia Svobodná Evropa lze také vidět jako určitou obranu vůči slovním útokům vedeným ze strany komunistického režimu proti Rádiu.

Literatura

Albig, William. 1939. *Public Opinion*. New York: McGraw-Hill.

Bennett, Beth S., Sean Patrick, O'Rourke. 2006. „A Prolegomenon to the Future study of Rhetoric and Propaganda. Critical Foundations.“ Pp. 51 in Jowett, Garth S., Victoria, O'Donnell (Eds.). *Readings in Propaganda and Persuasion: New and Classic Essays*. London and New Delhi: SAGE Publications.

Bernays, Edward Louis. 1928. *Propaganda*. New York: Liveright.

Ďoubalová, Iva. 2007. *Měnová reforma 1953 a její reflexe v české společnosti*. Bakalářská diplomová práce na ústavu hospodářských a sociálních dějin filozofické fakulty univerzity Karlovy v Praze.

Duhan, Petr. 2011. „Úvodní slovo prozatímního ředitele Českého rozhlasu.“ Pp. 10 in Marek Junek a kol.. *Svobodně! Rádio Svobodná Evropa 1951-2001*. Praha: Radioservis, a. s..

Ellul, Jacques. 2006. „The Characteristics of Propaganda.“ Pp. 1 in Jowett, Garth S., Victoria, O'Donnell (Eds.). *Readings in Propaganda and Persuasion: New and Classic Essays*. London and New Delhi: SAGE Publications.

Fraser, Lindley. 1957. *Propaganda*. Oxford: Oxford University Press.

Jowett, Garth S., Victoria, O'Donnell. 2012. *Propaganda and Persuasion*. London and New Delhi 2006.

Jirásek, Zdeněk, Jaroslav, Šůla. 1992. *Velká peněžní loupež aneb 50:1*. Praha: Svítání.

Junek, Marek. 2011. „Program na vlnách Rádía Svobodná Evropa.“ Pp. 74 in Marek Junek a kol.. *Svobodně! Rádio Svobodná Evropa 1951-2001*. Praha: Radioservis, a. s..

Kaplan, Karel. 1991. *Československo v letech 1948-1953. Část 2, Zakladatelé období komunistického režimu*. Praha: SPN.

Kořenský, Jan, Jana, Hoffmannová, Olga, Müllerová. 2013. *Analýza komunikačního procesu a textu*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci.

„Měnová reforma“ *ceskatelevize.cz* (online). Dostupné z <<http://www.ceskatelevize.cz/ct24/archiv/1451248-menova-reforma>> (18. 4. 2016)

Národní archiv Praha. Sběrka MONITOR. Karton 311. (17. 9. 2015)

O'Sullivan, John. 2011. „Úvodní slovo víceprezidenta Rádia Svobodná Evropa/Rádia Svoboda.“ Pp. 6 in Marek Junek a kol.. *Svobodně! Rádio Svobodná Evropa 1951-2001*. Praha: Radioservis, a. s..

Prokopová, Kateřina. 2009. *Média jako nástroj propagandy ve studené válce Propaganda na Rádiu Svobodná Evropa v letech 1951 – 1956*. Magisterská diplomová práce na katedře historie filozofické fakulty Palackého univerzity. Olomouc.

Puddington, Arch. 2003. *Broadcasting Freedom: The Cold War Triumph of Radio Free Europe and Radio Liberty*. Lexington: University Press of Kentucky.

Půlpán, Karel, František, Vencovský. 2005. *Dějiny měnových teorií na českém území*. Praha: Oeconomica.

Sedláček, Karel. 1993. *Volá Svobodná Evropa. Radio Free Europe. Radio Liberty*. Praha: Archa.

Sovička, Lukáš. 2014. *Měnová reforma 1953 v Československu*. Bakalářská diplomová práce na národohospodářské fakultě vysoké školy ekonomické v Praze.

Shultz, Richard H., Roy, Godson. 1984. *Dezinformatsia: Active measures in Soviet strategy*. Washington, DC: Pergamon-Brassey's.

Taylor, Philip. 1995. *Munitions of the Mind: A History of Propaganda from the Ancient World to the Present Day*. Manchester: Manchester University Press.

Tomek, Prokop. 2011. „Rádio Svobodná Evropa a jeho československá redakce.“ Pp. 16 in Marek Junek a kol.. *Svobodně! Rádio Svobodná Evropa 1951-2001*. Praha: Radioservis, a. s.. (a)

Tomek, Prokop. 2011. „Balony svobody nad Československem.“ Pp. 154 in Marek Junek a kol.. *Svobodně! Rádio Svobodná Evropa 1951-2001*. Praha: Radioservis, a. s.. (b)

Tomek, Prokop. 2011. „Reakce komunistické moci v Československu na vysílání RFE.“ Pp. 176 in Marek Junek a kol.. *Svobodně! Rádio Svobodná Evropa 1951-2001*. Praha: Radioservis, a. s.. (c)

Tomek, Prokop. 2015. *Československá redakce Radio Free Europe Historie a vliv na československé dějiny*. Praha: Academia.

www.rferl.org (online). Dostupné z <<http://www.rferl.org/info/about/176.html>> (3. 4. 2016)

Abstrakt

Cílem této práce je nalezení základních rysů charakteristických pro propagandu ve vysílání Rádia Svobodná Evropa a dále její klasifikování. Pro zodpovězení těchto otázek je využita metoda analýzy komunikačních procesů. Na tomto principu jsou analyzovány vybrané texty, týkající se měnové reformy z roku 1953 v Československu. Na základě využití jazykových prostředků přítomných ve vysílání Svobodné Evropy se pak pokusím zhodnotit charakter propagandy, který Rádio Svobodná Evropa používá při svých komentářích. Celá práce je zasazena do kontextu studené války, reflektuje ideologické soupeření a z něj vyplývající rozdílné přístupy k informování.

Klíčová slova: Propaganda, rétorika, persvaze, Rádio Svobodná Evropa, měnová reforma, Bílá propaganda, šedá propaganda, černá propaganda, balonové akce, analýza komunikátů.

Abstract

The purpose of this work is to find the basic features characteristic of the propaganda of Radio Free Europe and it is classify. To answer these questions, it is used the method of analysis of communication. On this approach are analyzed selected texts related to monetary reform of 1953 in Czechoslovakia. Based on the use of language resources present in the broadcasting of Radio Free Europe I try to assess the characteristic of propaganda that Radio Free Europe uses in comments. The work is placed in the context of the Cold War, reflects the ideological rivalry and the resulting diverse approaches to information.

Keywords: Propaganda, rhetoric, persuasion, Radio Free Europe, monetary reform, white propaganda, gray propaganda, black propaganda, balloon events, analysis of texts.

Přílohy

08,00

K měnové reformě v Československu

Československý komunistický režim provedl drastickou měnovou reformu a zrušil přiděly potravin a zboží za nízké ceny. Včera dopoledne se sešly Ústřední výbor Komunistické strany Československa a československá komunistická vláda, aby schválily návrh o měnové reformě a ostatní hospodářských opatřeních, které podal Ústřední výbor komunistické strany. Komunistické Národní shromáždění hned nato schválilo příslušné zákony.

Vlastní měnovou reformou se prakticky zabavuje 9/10 peněžních hotovostí a značná část vkladů u peněžních ústavů, jakož i pohledávek obyvatelstva vůči státním podnikům. Mzdy a platy a ostatní hospodářská čísla se snižují v poměru 1:5; naproti tomu hotové peníze se zásadně vyměňují jen v poměru jedné nové koruny za 50 korun starých. Pouze občané, kteří nezaměstnávají žádné pracovní síly, si smějí vyměnit poměrně nepatrnou částku 300 korun v poměru jedné nové koruny za 5 korun starých. Poněkud mírnější je konfiskace vkladů u peněžních ústavů. Privilegované osoby, t.j. členové závodního a školního spojení a laureáti státních cen, si mohou celé vklady vyměnit v poměru 1:5. Jinak v tomto poměru se mohou vyměnit vklady jen do 5.000 korun. Při vyšších vkladech se tento poměr postupně zhoršuje a u vkladů nad 50.000 se přepočítává 1 koruna nová za 30 korun starých. Vklady, uložené do peněžních ústavů po 16. květnu t.r., se přepočítávají stejným způsobem jako hotové peníze, t.j. v poměru 1:50. Podobně jako hotové peníze se konfiskuje také 9/10 pohledávek občanů na podniky a ústavy veřejného a družstevního sektoru. Tyto pohledávky se totiž přepočítávají v poměru 1:50. Naopak, pohledávky těchto podniků a ústavu vůči soukromým osobám se přepočítávají v poměru jen 1:5. Konfiskuje se také 9/10 vkladů na účtech, na něž se nuceně odvádí nájemné z činžovních domů. Prémie na životní pojištění, placené po měnové reformě z roku 1945, se přepočítávají v poměru 1:20. Všechny vázané vklady, cenné papíry a vázané životní pojistky z doby měnové reformy z roku 1945 byly zároveň prohlášeny za bezcenné. Dosavadní peníze se budou vyměňovat za nové vydané bankovky a státopvky ve dnech 1. až 4. června.

Zároveň byl nově stanoven zlatý obsah koruny a stanoven poměr nové koruny k rublu, totiž 1 rubl za 1,80. Dosavadní poměr koruny k rublu byl 1 rubl za 12 korun.

Zároveň s měnovou reformou bylo v komunistickém Československu provedeno druhé opatření, t.j. zrušení prodeje potravin a jiného spotřebního zboží na lístky za nízké ceny a zaveden nový jednotný trh, na kterém jsou ceny zboží jen asi o 1/3 nižší než dosavadní neobyčejně vysoké ceny na tak zv. volném trhu ve státních obchodech. Chléb bude stát nyní jen o 12% méně než byla dosavadní cena chleba ve volném prodeji, cukr bude stát 14 nových korun 1 kg, zatím co cukr na lístky stál jen 15 korun. Máslo bude stát 44 korun nových, maso od 20 do zhruba 30 korun. Ceny průmyslových výrobků se v průměru snižují o 37% proti cenám na volném trhu a zůstávají tedy mnohonásobně vyšší než dosavadní ceny vázané. Odnětí přídělů za nízké ceny znamená drastické snížení kupní síly výdělků.

K částečnému zmírnění této skutečnosti vyhlásil pražský komunistický režim celkem nepatrné zvýšení mezd, platů, pensí a rodinných příděvků. Měnové reformě předcházely v posledních dvou týdnech panické nákupy obyvatelstva, pokud se něčeho doslechlo, o nastávajících měnových opatřeních.

Pražský komunistický režim oznámil obyvatelstvu úředně po prvé měnovou reformu a nová hospodářská opatření teprve včera v pozdních odpoledních hodinách.

/Tato zpráva byla opakována v 09,00 hodin, 12,00, 13,00 a 16,00./

10,00

K dnešnímu oznámení č.s. rozhlasu o omezení prodeje ve dnech provádění měnové reformy

Po včerejším oznámení drastických hospodářských opatření, kterými se v komunistickém Československu konfiskuje 9/10 hotovostí, velká část vkladů a pohledávek občanů a zároveň se ruší prodej potravin a zboží na lístky za nízké ceny, přinesl dnes pražský rozhlas zprávu o omezení prodeje ve dnech provádění měnové reformy. Dnes v neděli se budou prodávat pouze potraviny a lístky, dále zelenina a ovoce a z alkoholických nápojů jen slabé pivo.

Také zítra budou platit podobná omezení prodeje a většině obchodů bude dovoleno prodávat jen chléb a pečivo. Masné prodejny nebudou smět prodávat konzervy a trvanlivé salámy. Západní tiskové agentury zaznamenávají, že k neobyčejně kruté měnové reformě došlo v komunistickém Československu poté, když již téměř 14 dní vládla mezi obyvatelstvem nákupní horečka.

/Tato zpráva byla opakována ve 12,00, 13,00 a 16,00 hodin./

Komentář k událostem dne.

Dušan LEHOTSKÝ:

Včera se stala v Československu ne sice nečekaná, ale přece jen téměř neuvěřitelná věc. ..../asi 2 minuty nezprac./Krádež nazvali měnovou reformou. Jenom-že toto není všechno, vážení posluchači. K práci těchto lupičů se připojila banda falšovatелů peněz, vedená DOLANSKÝm a KABEŠem, která ..../asi 1 minuta nezprac./.....občanů, ani za to nové zhodnocené koruny, ani za ten rozvinout se mající obchod mezi vesnicí a městem.

Všichni občané jsou zavaleni svými starostmi, přemýšlejí o tom, jak se jich prakticky tato opatření dotknou a čím musí přispět na dar, který si soudruh Široký násilně vyinkasoval ke svým 61. narozeninám. Říká se, že další rozvoj národního hospodářství si vyžaduje peněžní reformy. Říká se, že jejím cílem je zvýšení kupní síly československé koruny. Tento názor strany a vlády o rozvoji národního hospodářství je podpořen dalšími dvěma prohlášeními. První z nich je, že průmyslová výroba vzrostla na dvojnásobek proti předválečným letům. Druhé je, že v zemědělství socialistický sektor už obhospodařuje 47...../podmínky k rozsáhlému rozvoji výroby potravin.

Kolik je pravdy na těchto dvou tvrzeních vlády? V oboru průmyslu bylo dosaženo bouřlivého vzrůstu výstavbou těžkého průmyslu. Stalo se tak na úkor výroby lehkého průmyslu, výroby spotřebních statků. Pamatujete se na poslední besedu s dělníky, na vystoupení soudruha MÁLKA. K tomuto není třeba nic dodávat. Výrobky lehkého průmyslu si náš člověk nebude kupovat pro ukojení svých potřeb. Průmyslová potřeba tedy nemá čím přispět k očekávanému rozvoji obchodu mezi vesnicí a městem. V zemědělství řekli však o tom bouřlivém vzrůstu potravin pravdu celkem zřetelně. Pamatujete se na přiznání samotného GOTTWALDa, že výroba obilnin nedosáhla předválečného růstu a že nestačí krýt ani 50% domácí spotřeby. Výroba obilnin a rostlinná produkce vůbec je klíčem k zemědělské produkci jako celku. Včera zase přiznali, že kolektivisací zemědělství utvořily se jen podmínky pro bouřlivý růst výroby potravin. Tedy podmínky - to ještě neznamena výrobu samotnou a její výsledky. Rolníkům zůstanou dále vysoké a nesplnitelné kontingenty, které plynou do státních vkladů. Z nich bude vláda uvolňovat potraviny jen tak, jak to ..... Proto ani v zemědělské výrobě nemůže se očekávat nějaký bouřlivý růst výrobků pro obchod, který se má rozvinout mezi vesnicí a městem.

Vláda a strana...starosti, na kterou jsme ji upozorňovali již v lednu t.r., když provedla některá opatření na zásobovacím trhu a přesunula některé zboží z přidělových cen na volný trh. Dnes ....byl nevyhnutelný a tak vláda k němu sáhla. /1 věta./ Další účel peněžní reformy má být v upevnění hodnoty koruny, ve zlepšení reálné hodnoty mezd a platů. ....nových maloobchodních cen, jakož i zvýšení platů, mezd a důchodů. Každý důchodce bude nyní kalkulovat s tužkou v ruce. Ať to však obrací jakkoli, tato dialektická pravda se nedá .... Je to matematika prostá, ale dá se ....komunistické péče o dobro člověka.

Vezměme si ty potraviny, jejichž nákup na přiděl sice nedostačoval, ale byl jeho podstatnou složkou. Je to chléb, mouka, cukr a maso. Chléb kupoval nyní konsument na přiděl za 1.60 Kčs nové měny-dnes jej bude kupovat za 2.80 Kčs, to je zvýšení o .... Mouku kupoval na přiděl za 15.-Kč, t.j. 3 nové koruny a bude ji kupovat za 6 nových korun, to je zvýšení o 100%. Cukr kupoval na přiděl doposud za 15 starých, anebo 3 nové koruny, a bude jej kupovat za 14 korun, to je 460%. Maso vázané kupoval doposud za 40 -60 starých, anebo 8-12 nových korun a bude jej kupovat za 20-25 nových korun, to je zvýšení mezi 200-400%.

A zatím zvýšení platů, mezd a důchodů se pohybuje ne více než mezi 6-15%. Tak nové opatření zajistí reálnou hodnotu mezd a platů. Ve vyhlášce se mluví o tom, že tato opatření přinesou někdy i slzy a utrpení, ale že budou nahrazeny novými hodnotami.

Smělé dpznání komunistické vlády prozrazuje, že z výhod se stanou jen ...a utrpení. Sovětský svaz – náš vzor! Toto je nové opatření, které postihlo tak ....obyvatelstvo při přibližování se sovětskému vzoru.

Voláme KSČ

Zveme k přijímačům všechny soudruhy a soudružky, kteří věřili, že s pětiletkou začne blahobyť. Včera vám vláda ukázala, jak to s tím blahobytem vypadá.

Když stát tiskne stovky bankovek, které nejsou ničím kryty, musí takové turecké hospodářství jednou špatně skončit. Špatně pro občany, kteří za svou práci dostávají nehodnotné peníze. Včera se ŠIROKÝ, ZÁPOTOCKÝ a spol. ke svému tureckému hospodářství přiznali a vyhlásili měnovou reformu. Co se vám režimisté vynakládali, že koruna je pevná, že všechny zprávy o chystané měnové reformě jsou jen pomluvami. A teď je měnová reforma v celé své dramatickosti před vámi. A nejen to. Režim současně s tím ruší také přídělové hospodářství a zavádí nové ceny a nová opatření mzdová a důchodová. Nemusíte být na pochybách, jaké důsledky všechny tyto reformy budou mít pro pracující. Měnová reforma, zrušení přídělů a nová úprava cen a mezd znamená další ožebračení pracujících a nové snížení životní úrovně.

Režim se pokoušel vyřešit katastrofální hospodářskou situaci novými daněmi, šroubováním pracovních norem, socialistickým soutěžením, zavíráním lidí do táborů nucených prací. Ani to nepomohlo. A tak režimisté přistoupili k řešení nejméně populárnímu, jako je znehodnocení stávající měny a zavedení peněz nových. Nestydatost režimu však nezná mezí. Svou zlodějskou reformu by rádi vyhlásili za opatření spravedlivé, a tak včera tvrdili: „Podmínky výměny peněz postihují především spekulantské a jiné kapitalistické živly v městech i na vesnicích, které nahromadily na úkor pracujících velké peněžní prostředky.“ Režim nám tak připomíná zloděje, který utíká a křičí: „Chyťte zloděje!“, protože ve skutečnosti měnová reforma postihuje v první řadě pracující. Okrádá je o..., okrádá je o životní pojistky, a nejen to, současné zrušení přídělového hospodářství neznámá žádnou úlevu pro občanstvo, ale jen další starosti. Kde vzít peníze na lichvářské ceny volného trhu.

Přídělové hospodářství dávalo každému alespoň minimum nezbytných životních potřeb za dostupné ceny. Zavedením jednotného volného trhu se však stává řada potravin a spotřebních statků nedostupnou pro dělníky a zemědělce. Dělník dostane pětinu své dosavadní mzdy a z toho má pak platit lichvářské ceny volného trhu. Proč také tyto ceny nebyly sníženy na pětinu?

Měnovou reformou sleduje režim hned několik cílů. Za prvé zbavit se obrovského objemu oběživa, která dal natisknout...zbrojných investic a na krytí výdajů na propagandu, policii a armády. Za druhé okrást občany o úspory a donutit tak nové statisíce žen a mládeže, aby nastoupily do průmyslu. Dokud v rodině stačil muž vydělat na živobytí pro ženu a děti, nemusela v mnoha případech jeho žena nastoupit do výroby. Měnovou reformou, snížením mezd a zvýšením cen si však režim vytvořil jedinečný donucovací prostředek. Dělník teď často nestačí ze svého výdělku rodinu uživit a žena tedy bude muset jít do továrny.

Politika režimu je věru ďábelská. Aby donutil lidi k největšímu pracovnímu vypětí, sníží platy na hladovou úroveň. Kdo nechce umřít hladu, ať překonává normy a dělá přesčasy. Tak vypadá komunistický blahobyť po pěti letech vlády.

Tím plánovaným zmatkem podryli č s. měnu tak, že jim nezbylo jiné východisko, než sáhnout k výměně peněz. Při tom ovšem prakticky okradli všechny, kdo si ze své práce něco ušetřili, o jejich úspory. Měnová reforma vlastně dala za pravdu všem meškačům směn a zasáhla tíživěji ty aktivisty, kteří překračovali normy, ať už z politického fanatismu, či ze ziskuchtivosti. Úředníci a stachanovci se teď mohou vyměnit své úspory třeba v poměru 25 starých korun za jednu novou. Sotva při tom budou režimu blahorečit a sotva budou mít chuť k novému úderničení, když jim teď vláda pana ŠIROKÉHO..... Pražský režim se odhodlal k drastickým opatřením, aby se na úkor životní úrovně pracujících sanoval své úplatkové hospodářství. Zavádí žebrácké mzdy a lichvářské ceny. Mění spořitelní ceny a životní pojistky v bezcenné cáry papíru.

První dojmy z této akce mezi č s. pracujícími jsou zatím bolestná překvapení, deprese a obavy z budoucnosti. Až se však lidé vzpamatují z prvního úderu, budou ze své neutěšené situace vyvozovat závěry pro pana ŠIROKÉHO velmi nepříznivé. Režim, který se po pěti letech chvástání o rostoucím

blahobytu musil uchýlit k výměně peněz, ke kradení úspor, ke snižování mezd a ke snižování reálné kupní síly mezd a platů, takovýto režim prokázal svou naprostou neschopnost sloužit zájmům občanů a zaslouží si, aby byl co nejdříve smeten z povrchu země. Snad se ZÁPOTOCKÝ, ŠIROKÝ a spol. domnívají, že měnovou reformou, snížením mezd a platů a zrušením přidělů se zbavili pro ně tíživých problémů. Ať se však nemýlí. Tato opatření jim vynesou problémy nové, ještě těžší. Jestliže doposud se nespokojenost pracujících projevovala jen pasivní resistencí, akcemi jednotlivců, dožene hrozící hlad dělníky i zemědělce k odporu aktivnímu. Měnovou reformou vypověděl pražský režim otevřený boj čs. pracujícím. Bude tedy tento boj mít, a to v blízké budoucnosti. V závodech i na vesnicích odpovědí pracující na vykořisťovatelskou politiku vlády neplněním plánu a rostoucí absencí.

Pravdomil BAŠTA:

Národohospodářský pořad.

Pražská vláda ožebračila občany o ušetřené peníze. Na Západě nesahá k takovým opatřením ani jediný stát. Chceme ještě přesvědčivější důkaz bankrotu komunistického hospodářství?

Pravdomil BAŠTA uvede na pravou míru vládní výklad, kterým v sobotu 30. května odůvodňoval předseda vlády Viliam ŠIROKÝ zákon o výměně bankovek a o zrušení potravinových lístků a odhalí opravdové důvody, které jsou skryty v pozadí těchto krutých opatření pražského režimu.

Nemůžete očekávat, že by se pražský režim, který je zápotocky dlouhý, viliamsky široký a jen bacílkovsky bystrozraký, ale hlavně který je zcela leninsko-stalinsky prolhaný, najednou začal lidu čs. pravdu právě vokamžik, kdy mu jedním hmatem i z kapes krade úspory i zdražuje potraviny, i zvyšuje vázané ceny, i snižuje volné ceny zboží a malounko přidává na nominálních mzdách a hodně ubírá na jejich kupní síle, i škrtá státní půjčky a vázané vklady, i ruší loterii, i odsuzuje staré lidi, vdovy a pensisty k hladovění, i demagogicky přidává peněz na výchovné pátým a šestým dětem. Pravím, nemůžete očekávat, že by mluvil pravdu režim, který dělá všechny tyto věci jedním jediným a nenadálým hmatem, jehož hlavním účelem je překvapit, zmást, rychle oloupit a omámit lid čs., aby na příště byl ještě bezbrannější, a ještě poslušnější než dosud. Ale i když neočekáváte pravdu, přece jen vás ohromí ta míra lži, kterou ŠIROKÝ předložil lidu čs. Každý přece ví, že v těch opatřeních je jen proto tak mnoho protichůdných počtářských kejklů, na příklad i ubírání i přidávání peněz, mezd, cen a ....., aby se v tom žádný ještě dlouho nevyznal a aby si každý jen s námahou mohl spočítat, o kolik že vlastně je takto okrádán. Ale přesto ŠIROKÝ tvrdí, že komunistická vláda pražský předkládá všechny tyto kapsářské kejkle prý jako blok svých budovatelských úspěchů, prý v zájmu většího měnového zdraví a prý v zájmu lepší budoucnosti lidu. Jen kdyby zde poskytli zákonodárnou moc nějakému sboru gangsterů, nedopadlo by to o nic hůře a nelhali by vám o nic méně. Naši posluchači dobře vědí, že výměna bankovek byla ZÁPOTOCKÉHO vládou připravována již na podzim r. 1951. Již loni dne 6. ledna a ve dnech následujících jsme před ni varovali čs. občany a oznámili jsme jim, že nové bankovky leží již od 13. října 1951 připraveny ve sklepech Státní banky. Zatčení SLÁNSKÉHO a spojení s ním uvolnění stranické disciplíny totiž způsobilo, že čelní funkcionáři Komunistické strany neudrželi jazyk za zuby, že prozradili připravovanou výměnu bankovek a způsobili tak už počátkem prosince 1951 nákupní horečku, která pak po našem varování v lednu vyústila v takovou nákupní paniku, že jí neodolali ani samotní někteří komunističtí ministři a povereníkové a zbavovali se také ohrožených peněz nákupem koberců. Tento všeobecný útěk od inflačních peněz do věčných hodnot, měl za následek, že jak koncem dubna 1952 oznámil pražský režim při uveřejnění výsledků provádění hospodářského plánu za první čtvrtletí loňského roku, o oběživo se zmenšilo o 23%. Z jiných důvěrných pramenů jsme se pak dozvěděli, že ministr KABEŠ pravil, že v důsledku této nakupovací horečky se tehdy vrátilo do Státní banky skoro 60 miliard z celkového počtu 70 miliard, na něž při tehdejších přípravách výměny bankovek odhalovala pražská vláda množství theseurovaných peněz. Bylo zřejmé, že za těchto okolností provádět výměnu bankovek by bylo ranou do vody. Proto Moskva loni projevila souhlas s tím, aby výměna bankovek v ČSR byla odložena a proto ČSR zůstala poslední a jedinou zemí ze všech lidově-demokratických republik, kde moskevské metody až dodnes selhávají. Upozornili jsme ovšem své čs. posluchače už loni v lednu 1952, že jestliže se jim podaří ve větší míře ohrožených peněz nákupem...bude tím provedení výměny bankovek na ten čas zmařeno. Moskva se tím ovšem svého úmyslu nevzdala docela. Avšak také...v řadách četných funkcionářů KS od té doby v Praze nepřibýlo a tak se stalo, že když nyní v květnu 1953 Moskva opětovně přikázala ZÁPOTOCKÉMU, aby jako prezident státu 1. června 1953 dokončil, co začal už jako ministerský předseda v říjnu 1951, prozradili komunističtí funkcionáři zase znovu, že se konají obnovené přípravy,

keré se tentokrát týkaly nejen výměny bankovek, ale i zrušení potravinových lístků. A tak došlo v ČSR na mnoha místech kolem 20. května zase znovu k nákupní horečce. Informovali jsme o tom své milé posluchače v sobotu 23. května řkouce, že tu a tam se správy závodů pokoušejí uklidnit dělnictvo prohlášením, že bankovky vyměňovány nebudou. A když dokonce ostravský časopis NOVÁ SVOBODA energicky vyvracel tyto pověsti a prohlásil, že měnová reforma provedena nebude, připomněli jsme svým posluchačům 29. května, že ČSR je dnes jedinou ze všech lidově-demokratických republik, kde výměna bankovek dosud nebyla provedena, vylíčili jsme deflační opatření, jimiž se za posledního půldruha roku pražský režim snažil odčerpávat z oběhu přebytečné inflační bankovky a řekli jsme pak doslova: Za těchto okolností by bylo nelogické, kdyby pražský režim chtěl k dovršení toho všeho nyní ještě také provádět výměnu bankovek. Komunistická vláda je však sama vinna hospodářským neklidem. Lidé komunistickým novinám nevěří, protože viděli už pražskou vládu provádět tak drakonická zvěrstva politická i hospodářská, že právem věří, že je všeho schopna. Nu, a hned den nato pražský režim vyhlásil, že se tato drakonická zvěrstva vskutku rozhodl spáchat.

Byl tedy předseda vlády Viliam ŠIROKÝ, když je před sněmovnou odůvodňoval, v trapné situaci taškáře, cirkusového eskamotéra, jehož rychloprsté triky byly obecenstvu prozrazeny už dávno před představením. Oni občané, kteří loni poslechli našeho varování a nakoupili si za již tehdy ohrožené bankovky třeba i přebytečný koberec, látky, kus nábytku, psací stroj i rozhlasový přijímač, mohli v sobotu 30. května už jen s úsměvem naslouchat ŠIROKÉHO výkladům o výměně bankovek. Neboť těm režim už nemohl skonfiskovat devět desetin úspor, jako oněm důvěřivým lidem, kteří se za posledního půldruha roku dali uspat prohaným dušováním ministra financí KABEŠE, poslankyně MACHÁČOVÉ, RUDÉHO PRÁVA a pražského rozhlasu, že prý výměna bankovek provedena nebude. Nebo, kteří se dali Antonínem ZÁPOTOCKÝM zastrašit, když nadával lidem ....panikářů, záškodníků a bláznů. Mohli bychom zde citovat aspoň 30 autentických prohlášení komunistických ministrů, poslanců a hospodářských funkcionářů, kteří se takto za posledních 17 měsíců zaklínali a dušovali. Uvedeme zde však z těchto všech dušování jen prohlášení Antonína ZÁPOTOCKÉHO, který pronesl na konferenci horníků loni 12. ledna 1952, tedy bezprostředně po našem varování doslova toto: Zahraniční rozhlas proti nám štvě a útočí. Vidíte denně jeho snahu vyvolávat u nás paniku, odvracet nás od klidné práce, od výstavby a šířit chaos. Musíme zachovat pevné nervy a nezbláznit se proto, že někdo začne bláznit. My jsme už řadu panikaření přečkali a věřím, že přečkáme i další.

Takto mluvil ZÁPOTOCKÝ. Vidíte-lidé, kteří mluví o výměně bankovek, kterou on sám připravoval, byli v jeho očích štváči, útočníci a šířitelé chaosu. Lidé, kteří chtěli uchránit škody nákupem zboží, byli v jeho očích blázny, panikáři a záškodníky. Kdo však jsou dnes lidé, kteří ZÁPOTOCKÉMU věřili? Jsme dalecí toho, abychom říkali, že to byli blázni. No. Byli to jen pošetilí důvěřivci a jsou za to dnes krutě trestáni tím, že následkem výměny bankovek ztrácejí 9/10 svých úspor. Všichni tito lidé věří z hloubi duše ... i oné staré paní, kterou kritisoval loni pražský rozhlas, že prý si koupila několik tuctů košil, kterým scházely rukávy. Budou dnes říkat: Blázen, že byla tak ..., ne, byla to moudrá paní.....měla jen co máme my-bezcenný bankovkový papír. A takto bychom mohli pokračovat ještě dlouho a uvádět na pravou míru ŠIROKÉHO nepravdivá tvrzení, jimiž se jeho projev doslova jen hemží. Ale můžeme se pro dnešek dotknout jen ještě dvou bodů:

Předně prosím, nikdo nevěřte, že dneškem opravdu počíná svůj život uzdravená, neinflační, stabilizovaná čs. koruna. Komunisté ji hned po reformě znovu zase začnou kazit, jako ji kazil LENIN v roce 1921, když místo inflačních sovětských rublů zavedl červonec, ochuzený o zlato. Jen se podívejte, kde je dnes ten jeho červonec a kde jsou také všechny ty s velkým propagačním rámem nedávno ozdravovaná satelitní měny. Vězí zase až po uši v inflačním rozkladu.

A za druhé, stanovením nového výměnného kursu čs. koruny k sovětskému rublu v poměru 1,80 Kč za 1 rubl, byla sice odstraněna námi zde často kritizovaná...kupní síly těchto dvou měn, ale ať se nikdo nedomnívá, že tím snad končí sovětské vylupování Československa. Sověti zahodili jen jeden kořistnický instrument, který jsme jim vyrazili z rukou. Ukázavše jak je hitlerský ten nadiktovaný vysoký kurs rublu /?/?/, ale na místo něho už si na československé hospodářství Sověti brousí nový a méně ostrý vykořisťovatelský nůž, který jim zaručí vysávání ještě dokonalejší.

K O N E C

3. 6. 1953

08,15

Kupředu, hurá, tlačí vás můra,
Musíte lhát!

R_u_b_a_líc

aneb jak číst komunistické noviny a poslouchat komunistický rozhlas.

Co povídal předseda vlády soudruh ŠIROKÝ v sobotu? -Zajištění peněžní reformy se neobejde bez určitých dočasných slz, které musí přinést téměř všechny vrstvy pracujícího obyvatelstva. –Tak vida, předseda vlády vyhlásí měnovou reformu a poněvadž dobře ví, že je to zlodějna, předem přizná, že potečou slzy. Ale komunistický rozhlas a tisk od soboty nedělá nic jiného, než že se snaží usvědčit vůdce ŠIROKÉHO ze lži. Kdepak slzy, ani slůvko nářku, ani jeden smutný pohled nebo povzdech nevyvolal ten historický geniální čin pro dobro lidu.

Musí být nálada čs. obyvatelstva jistě na pokraji zoufalství, nebo výbuchu hněvu. Jinak by si i ti agitpropčící dovolili vzbuzovat alespoň jakési zdání svobodného projevu lidu. Mohli by určit na pět nadšených pa-tolízalů jednoho bankrotem méně nadšeného občana. Ale mají strach, že kdyby z vrčího kotle hněvu vypustili na veřejnost jen trochu páry, okamžitě by vyrazil hněv celý. Komunističtí propagandisté mohou lhát a nutit lidi ke lži, jak se jim líbí. Vždycky najdou dost těch, kteří budou ochotni chválit vládu tyranů, protože k ní patří, nebo se za své přisluhování mají dobře. Ale pro porovnání, co se v ČSR říkalo o měnové reformě minulého roku a ještě před 14 dny a co se říká nyní, uvádíme, co ohlašoval světu soudruh NEJEDLÝ:

Vítanou zbraní kapitalistů je dnes i lež a pomluva. Vše, co by mohlo znepokojit lidi světa práce. U nás je teď nepřátelský žvást o měnové reformě.

Tak vida, tenkrát byla pro pana NEJEDLÉHO reforma nepřátelský žvást. A mluvit o ní bylo znepokojováním pracujícího lidu. Soudruhu NEJEDLÝ, jaképak znepokojování, když lid podle vašeho dnešního prohlášení je nadšen a čekal na to ožebračení jako na smilování? Lhal jste vy nebo nyní lhou ti, kteří ve vašem rozhlase reformu tak nevychvalují? Znovu vás vyzýváme, pane NEJEDLÝ, řekněte nám příští neděli, co si lidé skutečně myslí!

Nepoví pan profesor, nepoví. Minulou neděli také nemohl, protože si počítal ty tisícovky, o které on, díky dialektice vlastní vlády nepřijde. A nemohou povědět pravdu ani ti, kdo by ji rádi řekli. Běda tomu, kdo by přiznal, že reforma není ohromný a skvělý krok k blahobytu. Jen tak namátkou jsme vybrali slova těch několika nadšenců, kteří dnes byli uváděni v pražském a bratislavském rozhlase. Poslouchejte:

Novou hodnotnou měnu přivítali také družstevníci v Domašíně na Dobrušsku, aby dokázali spokojenost s reformou, uzavřeli socialistický závazek, že dodají nad plán 500 kg máku a 100 kg medu a mnoho jiných výrobků.

Ano, aby dokázali spokojenost s reformou. Lež se musí dokazovat, ale pravda zakrývat. A aby lidé dělali pracovní závazky nejen k smrti svých tyranů, ale také smrtelným ranám, zasazovaným do jejich vlastních těl, to je opravdu možné jenom v komunismu. Též dnešní RUDÉ PRÁVO se snaží opírat o hlas lidu. Uvádí socialistický závazek dělníků ze závodu Kovohutě v Hostivaři: My, taviči soudruha ČERVINKY děkujeme straně a vládě za nová opatření. Tato nová opatření zvýší kupní sílu pracujících.

Byli i takoví otroci, kteří svému pánu důtky lízali a za rány děkovali, protože museli. Ale na to, jak a kdy bude zvýšena kupní síla pracujících, vám, taviči z Hostivaře, odpovídá tentýž úvodník RUDÉHO PRÁVA takto:

Zvýšení hmotné a kulturní úrovně našich pracujících se nedostaví samo o sobě. Někteří lidé se ještě stále domnívají, že otázka uspokojování potřeb pracujících závisí na dobré vůli strany a vlády. To je ovšem hluboký omyl, neboť nejde rozdělit to co jsme nedokázali vyrobit. Naše společnost vytváří teprve předpoklady, k uplatnění zásady „Odměna podle vykonané práce“.

Nemůže být jasnější řeči. Co tě to napadá, člověče, že by vláda měla dobrou vůli zvýšit tvoji životní úroveň? Vláda má jen jednu vůli: dostat z tebe co nejvíce práce za nejmenší odměnu. A proč?

Protože v Kremlu vládcové tvé vlády chtějí být připraveni k dobytí světa a protože otroci v SSSR už hladověli 35 let. Musíte tedy za pomoci tvé práce a tvého strádání zvýšit především jejich životní úroveň-

RUDÉ PRÁVO se ohání frází, že není možné rozdělit to, co pracující nedokázali vyrobit. Ovšem, že to není možné rozdělit. Kanonů, tanků, vysokých pecí, železa a vody z přehrad se lidé nenajedí, ani se do nich neoblečou. A ani to uhlí, které dnem a nocí kopou, nesouží jim k topení a svícení, ale zase na výrobu věcí, které jsou určeny k spotřebě velkému nenasytnému bratrovi. A když RUDÉ PRÁVO nestydatě tvrdí, že měnová reforma je úspěchama že .... milionů našich dělníků, tak si dělá ze svých čtenářů veřejně blázný. ... úspěchem a výsledkem dřiny a strádání by mohl být jen dostatek a ne zruinované hospodářství, které se projevilo v ožebračení všech.

Měnová reforma byla vždy výsledkem a následkem ničivých válek a nyní také výsledkem komunistické vlády. To ví každý. A ví to jistě i Ludmila BAXOVÁ, která dnes prohlašovala: Splním pětiletku do 15. října. Je to můj dík straně a vládě, že likviduje poslední zbytky kapitalistických živlů a spekulantů. – Ludmilko, možná že jste moc hodné děvče. Možná, že ani nevíte, co jste musela napsat. Ale zamyslete se nad tím. .... pracovat a kteří po válce, když neměli o nic víc než těch 500 korun, jaké jste měla vy nebo vaše maminky, začali šetřit znovu. Těšíte se, že tito staří lidé dnes přišli o všechno? Říkáte majetek kapitalistických živlů a spekulantů? Těšíte se z toho, že ztratili těch pár korun, které jim měly pomoci, aby dožili svůj život bez nejhoršího strádání? Máte-li radost, Ludmilo BAXOVÁ.....komunistické měnové reformy, pak se umíte radovat ze zločinů.

A vy, žáci a pionýři z 18. střední školy v Plzni, kteří jste prý napsali, že děkujete straně a vládě za to, že si teď budete moci nakoupit vše, co budete potřebovat, a za to, že stát zaručuje vašim matkám a otcům práci a výdělek. Možná, že právě někteří z vás, dětí plzeňské školy, brzy poznají, za co jste to vlastně děkovali. Přečtěte si v RUDÉM PRÁVU z 28. května článek, nadepsaný „Hlas spravedlivého rozhořčení.“ Možná, že i ty, Jeníku nebo Zdeno, dostaneš dopis takovéhoho znění: Pionýře Jeníku tvůj otec je nenapravitelný škůdce a hanobitel dělnické třídy. Je pijavici naší pětiletky a příživníkem na společném stole, protože zmeškal svým marodérstvím 3 směny. Píšeme ti, abys na svého otce působil, jinak budou proti němu použita opatření, která takové zjevy musí vymýtit z našeho života. S pozdravem Práci čest.

Ano, až tam vede ten šťastný život našich rodičů dětí i Soudruzi funkcionáři ze železáren Stalingrad navrhuji posláním dopisů dětem zameškávačů směň. Všechny prostředky, policie, vězení, udavačství, ožebračení, hlad a nátlak vlastních dětí, vedou k jedinému cíli: získat víc práce, aby byli uspokojeni moskevští páni.

A vy, dělníci ze závodu Dimitrova v Bratislavě, kteří prý jste prožívali včerejší den obzvlášť radostně, neboť jste splnili svůj závazek na počest sjezdu KSS, vy jste se radovali marně. Poněvadž se sjezd za účelem všeobecného kradení nekoná, budete asi muset udělat závazek nový.

Marně se radujete, mistře Jene JANEČKU, že když je koruna pevně svázána se sovětským rublem, dojde i v ČSR ke snížení cen jako v SSSR. Zeptejte se, pane JANEČKU, kolik stojí dnes v SSSR po šesteronásobném snížení cen třeba 1 kg másla. Komunističtí propagandisté vám jistě pravdu nepoví. Proč? Poněvadž byste si snadno představil ten sovětský blahobyť. 1 kg másla dnes v SSSR stojí 60 rublů. Ano, 60 rublů. Počítejte tedy: rubl se rovná 1,80 Kč. 60 krát 1,80 Kč je 108 korun. Pane JANEČEK, děkujte Bohu, že zatím ještě žijete v bídě v československé, kde budete platit za 1kg másla 44 korun a že u vás ještě není ten blahobyť sovětský.

Jen počítejte, lidé, ale počítejte dobře, co vám ta výborná měnová reforma přinese. Komunisti chtějí, abyste zapoměli na nízké ceny, které jste ještě platili za značnou část potravin na lístky. Chtějí, abyste počítali jen vysoké ceny volného trhu. Možná, že se někdo dá tímto trikem v první chvíli zmýlit. Ale neuplyne ani měsíc a každý pozná zvýšení blahobytu na své kapse a žaludku.

- - - -